

עצמך רב

גיליון חודשי מתורתו
של הרב נדון
אבן-ישראל שטיינזלץ

גיליון
אלול תשפ"ה

ת"כ"ב"א
ת"כ"ב"א

הקדמה

ושוב אלול. אחרי שנה רבת תהפוכות הגענו שוב לתקופת השנה, לחודש האחרון של שנת תשפ"ה, חודש אלול. במחיצת הרב עדין - לכל החודשים ולכל המועדים היה טעם מיוחד ואחר אבל חודש אלול עם הרב עדין הוא באמת באמת משהו לגמרי אחר. לחודש אלול של הרב יש טעם של הזדמנות, של התחדשות, של רענונות ושל טהרה אבל גם של תביעה, של גדלות ושל שיגעון. הלא דבר הוא, להחליט מחדש ללכת אחרי הקב"ה, ללכת לחפש אותו, ללכת לחפש את מה שאנחנו אמורים להיות.

הרב עדין עסק הרבה מאוד בתשובה, הוא הגדיר אותה שוב ושוב, ניסח אותה מצדדים שונים, כתב עליה ודיבר עליה. בצד מסויים אפשר לומר שהנקודה הזו של התשובה הייתה הנקודה שהוא תמיד ניסה לעורר ולדבר עליה וזאת על אף שבתמצית העניין אי אפשר להגדיר את הנקודה הזו עד הסוף. אי אפשר לתאר את הרגע הדק המפריד בין "לדעת שיש הקב"ה" לבין לדעת שיש הקב"ה, את הרגע הדק שמבדיל בין "תפילה" לתפילה. התשובה היא אולי הנקודה שהרב היה מנסה בכל התוועדות לעורר מחדש, הנקודה שאומרת: "והפעם, באמת", הפעם זה באמת מעניין אותי, אני באמת רוצה, הפעם באמת.

תלמיד שאל פעם את הרב עדין בראש השנה באיזה קטע כדאי לכוון. הרב השיב בערך כך: גוקשים על כל מילה, אם היא נפתחת - נכנסים. אם לא, מנסים את המילה הבאה...

העצה הזו טובה גם לקריאה בגיליון הזה. בסופו של דבר הדפים שלפניכם מכילים שערים, שבילים, הארות, עצות ובעיקר חוטים שאפשר להחזיק בהם ולגשש בעזרתם, כל אחד מן המקום שבו הוא נמצא, את הדרך הביתה, הדרך אל הנשמה, הדרך אל הקב"ה.

שנזכה לשוב באמת אל הקב"ה כל אחד לחוד וכולנו יחד ושנזכה להיכתב ולהיחתם לשנה טובה ומתוקה, שנת גאולה וישועה, בתוך כל אחינו בית ישראל.

לחיים!

המערכת: יאיר שוורצפוקס ואהרן בילט

השתתפו בהפקת הגיליון: נתנאל איתי והרב אלחנן ישראלי

להרשמה והצטרפות להפצת הגיליון ולתרומות ניתן לפנות למספר: 054-301-6657

TalmideiHarav@gmail.com

עיצוב גרפי: עיצובי שיר' 052-8954475

הגיליון מוקדש לזכות

נתנאל ויקרת מייזליש נ"י

לרגל חתונתם בשעט"מ -

שיזכו לבנות בית נאמן בישראל על אדני התורה והחסידות.

הגיליון מוקדש גם לזכות

כל הבאים להתפלל בקיבוץ תלמידי הרב בראש השנה.

תוכן עניינים

חודש אלול ועבודת התשובה

- שובו אל ה' - ליקוט אלול ותשובה.....7
- חודש אלול - תשובה של "עשה טוב".....18
- "תשובה" - מאמר.....28
- תשובה על קנה המידה - שיחה.....31
- הנשמה והקדוש ברוך הוא - פרק מ'נשמה'.....42

ח"י אלול - יום הולדת הבעש"ט ואדמו"ר הזקן

- וחי בהם - התוועדות ח"י אלול.....50

ימי הרחמים והסליחות

- לעשות סליחות.....60

סיום והכנה לראש השנה

- "תמים תהיה" - ללמוד לשמוע.....64

חודש אלול ועבודת התשובה

”

אלול זה ראשי תיבות: "אני לדודי ודודי לי". בחודש אלול יש התגלות מידות הרחמים, אבל הוא לא חג כמו בזמנים אחרים של התגלות מפני שהיא התגלות ממין מיוחד, התגלות של 'המלך בשדה'. המלך איננו נמצא אז בארמונו, אני לא מתלבש, אני לא עושה שום דבר. אבל אני יכול לראות את המלך - אולי בצורה פחות מלכותית אבל זה עדיין המלך. בחודש אלול יש הארת פנים, המלך עכשיו מוכן לקבל את כל האספסוף, הוא לא מקבל לפגישות אישיות, אבל כולם יכולים לראות אותו, ומכוח זה להגיע יותר ויותר קרוב.

אני איבדתי את שאהבה נפשי באיזה רחוב או שוק או מקום כזה. לשם אני צריך ללכת לחפש. אני מחפש, משוטט בשווקים וברחובות, מחפש את המלך בשדה, כדי שאני אוכל בפעם הזאת להגיע אליו. אני כבר שכחתי, מרוב שיטוטיי וחיפושיי, אני כבר שכחתי את שאהבה נפשי. מי שיוצא לשדה לפגוש את המלך הגדול, הוא כבר נמצא במעלה - אבל יש מי שהולך בשדה, והוא הולך בשדה לחפש, להיזכר באהבה הזאת.

כל אדם צריך להיזכר באהבה, כי האהבה הזאת הייתה קיימת בשורש נשמתו. היא העבר, במבנה הבסיסי, בטיפוס האנושי, במהות האנושית - האהבה הזו נמצאת. וכשהיא היא הולכת לאיבוד, ואני מנסה לחפש, בתוך המקומות אני מחפש את שאהבה נפשי, ואז אני צריך למצוא אותו ושוב לחזור. וזה מה שעושים בחודש אלול.

”

(מתוך שיעור בלקוטי תורה, ד"ה אני לדודי)

שובו אל ה' - ליקוט אלול ותשובה

**ליקוט של קטעים קצרים של הרב
הנוגעים ומעוררים לצדדים
שונים של חודש אלול והתשובה.**

'תשובה', שם שלא אומר לא חרטה ולא צער ולא ייסורים, אלא רק בפשטות - לשוב אל ה'. התשובה, בסופו של דבר, לא קשורה בכלל לעבירה, אלא קשורה למה שאפשר לקרוא לו 'המצב האנושי', ובאופן אחר 'המצב העולמי'. התשובה קשורה לכך שיש עולם, והעולם מנותק מהקב"ה. יש חלקים של העולם שנמצאים במרחק גדול ויש כאלה שנמצאים במרחק קטן יותר, המשותף לכולם הוא שהם מנותקים, שיש פער, הבדל ומחיצה בין העולם והקב"ה. התהום בין העולם ובין הקב"ה היא תהום שווה אצל כל הנבראים הנוצרים והנעשים. הן לגבי יצורי מעלה והן לגבי יצורי מטה יש את אותו עניין ואותה בעיה של מרחק מפני שבסופו של דבר הקטנים שבקטנים, הנמוכים שבנמוכים כמו הגבוהים שבגבוהים נמצאים כולם במרחק אחד מהקב"ה. מהצד הזה, העניין של התשובה הוא הדחיפה הראשונה שיש ליצורים לחזור

בחודש אלול אני מתכוון לעולם החדש ולמציאות החדשה ולכן אני צריך לחדש את היחס אל הקב"ה. החידוש של הקשר לא עומד על כך שאתנועע בתפילה מהר יותר או שאצווה בקול גדול יותר. יכול להיות שאני מאריך בתפילה, מתנועע וצועק - ועדיין אני צריך לחדש את הקשר. הבעיה היא לפעמים שפשוט שכחתי... זה יכול לקרות למרות שאני מדבר על הקב"ה כל הזמן ולפעמים בדיוק בגלל זה - פשוט שכחתי. העניין של התשובה הוא שמישהו אומר לקב"ה: 'אתה יודע מה, אני רוצה ללכת איתך, לא חשוב מה עשיתי, אני רוצה לחדש את הקשר'.

(מתוך 'אלול - לחדש את הקשר')

המהות הבסיסית של התשובה, התמצית, היא לשוב אל ה'; ולכן השם של זה הוא

אל ה'. התשובה הראשונה היא לחזור אל ה', היא לא תלויה בעבירה אלא במה שגרם לה.

מבחינה זו תשובה היא החזרה אל המקור הראשון, אל הקב"ה. זו המהות של התשובה שלא תלויה בחטא אלא במצב העולם. התשובה בתמצית ובמהות היא לא על העבירה. אלא היא רפואה לדבר הרבה יותר בסיסי - היא רפואה למציאות של העולם. יש עולם, יש מציאות מוגדרת, מוגבלת ומנותקת - מעבר לה יש דבר שנקרא תשובה, שאומר שיש דרך לחזור, שיש לנו דרך לשבור את המציאות של העולם.

(שיחה לפרשת ניצבים)

הוא הולך עם כל החיים שלו? השאלה היא לא מה אדם עושה ברגע נתון אלא לאן הוא מתכוון ללכת בכל החיים שלו. את העניין הזה אי אפשר לתקן על ידי טקסים או מעשים חיצוניים. אדם צריך לנווט את עצמו לכיוון שאליו הוא בעצם הולך. בחודש אלול אדם יכול להחליט לאן הוא מתכוון לפנות ומה הוא רוצה להפיק מתוך החיים האלה.

(ח"י אלול תש"ס)

כדי שתהיה פגישה פנים בפנים, אחד הדברים שנדרשים זה הפנים שלי, אני צריך להביא את פנימיות רצוני. אני יכול להיות קרוב למישהו ולהפנות אליו עורף, זה לא עניין של עמידה פיזית. אני יכול לעמוד לפעמים ליד מישהו, ולעמוד במקרה פנים בפנים, ועדיין זה בדיוק כאילו היינו עומדים אחור באחור. אין לי שום קשר, אין לי שום עניין. אני עומד במקרה בפנים לצד הזה והוא עומד במקרה עם הפנים לצד הזה אבל אין שום קשר ולכן אין בזה שום התקשרות פנימית, זו לא פגישה של פנים בפנים. אף על פי שבאופן מכני אני נמצא פנים בפנים.

תשובה פירושו לשוב, להסתובב. לצאת מהמצב של "הפנו אליי עורף ולא פנים" ולהגיע להיות "פנים בפנים". הפנייה הזו אל הקב"ה שונה מהפנייה אל בשר ודם.

העניין של חודש אלול הוא לא שאדם עושה תשובה על העבירות שהוא עבר - זה לא הדבר הכי חשוב, ולא שהוא יושב וחושב על כל המצוות שהוא מתכוון לעשות - שזה גם כן, או שהוא יעשה או שהוא לא יעשה. העניין של חודש אלול הוא שאדם עושה כמו שאומרים בסליחות: 'נחפשה דרכנו ונחקורה' - כלומר, שאדם בוחן את השאלה 'לאן אני הולך?' אני הולך ועושה כל מיני דברים, דברים טובים ודברים פחות טובים, ואחרי כל הדברים האלה שאני עושה, אני צריך לבדוק לאן אני הולך. אדם צריך למצוא את את הקואורדינטות שלו, לאן

לאדם יש פנים בצד אחד, וגם לי יש פנים בצד אחד - ולכן כשאני פונה פנים בפנים אני צריך לעשות תנועה. כאשר אני פונה אל הקב"ה - הוא נמצא בכל מקום, בכל פינה שאני לכאורה עומד, אני עומד עם הפנים אליו. ואף על פי כן, אני יכול לעמוד קרוב ולהיות רחוק מכל רחוק, משום שאין לי כל עניין ואינטרס בתוך הקשר הזה.

(ביאור לקוטי תורה, ד"ה "אני לדודי")

מצווה אחרת, אני עושה את תיקון חיי באופן כללי. האם אני עושה חודש אלול כזה, אז כשמגיע ראש השנה - אני יכול להגיד שהחודש הזה היה חודש של תיקון אמיתי.

(שיחה בשיבת תקוע, הכנה לראש השנה תשע"ד)

עבירה גוררת עבירה ומחדל גורר מחדל. כשעושים קביעות לעבירה, כשאני מתמכר או מתרגל לסוג מסוים של עבירה אזי הקביעות עצמה לא מאפשרת לי לצאת מזה. אדם עושה את העבירה היומית שלו, כמו שאנשים אחרים עושים קביעות אחרות בתורה או במצוות. עצם הצורה שבה הדברים מתנהלים לא מאפשרת לאדם לצאת מהשגרה הזו. אלול זה זמן המסוגל לשבור את השגרות הללו, לצאת מההתמכרויות הקטנות הללו. זה לא אומר שאדם שהיה עצלן ובטלן יהפוך בחודש לשקדן הדור, אך תחילה של שינוי אפשר וצריך לעשות. לשבור את השגרה ואת ההרגל.

(שיחה בשיבת תקוע)

יש בתשובה מאהבה כל מיני דרגות. כתוב: ואהבת את ה' אלוֹקֶיךָ. יכול להיות שאני אומר את זה, יכול להיות שאני

אלול הוא חודש שלם, אם אדם רוצה לעשות תשובה, לא במובן של שינוי מהות מקצה לקצה, ומאידך גיסא גם לא על דברים של מה בכך. בשביל תשובה מן הסוג הזה אפשר לעשות תכנית. אדם יכול לעשות תוכנית עבודה. יש חודש שלם של עשרים ותשע ימים, אפשר לחלק את הימים ולהחליט על מה אני רוצה לעבוד במשך החודש, יש כל מיני דברים שאני יכול לעבוד עליהם.

תשובה כזו היא לא דווקא במובן של למצוא חסרונות ופגמים, היא יכולה להיות תשובה במובן של לעשות תיקון, אני רוצה לשנות איזה עניין בתוך חיי - אז אני עושה תוכנית עבודה. מיום ד' עד ט' באלול אני יושב וחושב איך אני עושה תיקון תפילה - כמה תפילות אני לא מתפלל כמו שצריך; אז אני עושה תיקון תפילה. ובימים אחרים אני עושה תיקון

(שיחה בישיבת תקוע, ט אלול תשע"ד)

כשאדם טמא טובל במקווה, הוא יכול להחזיק את עצמו, ברגע שבו הוא עולה מהמקווה, בדרגת הטהרה שהוא רוצה: טהרה לחולין, לתרומה, לקדשים או לדרגות אחרות. אם הטובל רוצה לעלות לשם טהרה לחולין, למשל, הוא עולה ונהיה טהור לחולין, אבל הוא איננו נעשה טהור לתרומה, או לדרגות הטהרה הגבוהות יותר. כוונתו של האדם קובעת לאיזו מדרגה של טהרה הוא מגיע, אם הוא מגיע לטהרה גבוהה או לטהרה נמוכה. באותו אופן, גם בענייני תשובה אדם יכול להחזיק עצמו בכל דרגת טהרה שהוא רוצה. תמציתה של התשובה, בכל ענייניה ובכל אופניה, היא הכנסת האדם את עצמו למעמד של נכונות להשתנות, למצב שבו מבחינתו מה שהיה עד עכשיו לא חייב להימשך באותו אופן גם בעתיד. הנקודה הראשונית של התשובה היא עצם הרצון והחפץ להשתנות. וכשאדם מכניס את עצמו למצב של תשובה, כשהוא מגיע לנקודה של החפץ להשתנות לאמיתה, באותה שעה הוא יכול, עקרונית, לפתוח את עצמו לכמה סוגים ודרגות של טהרה, החל מטהרה לחולין ועד לטהרה לקדשי קודשים. סוג הטהרה אליו הוא יגיע תלוי במידה רבה באדם עצמו, בשאלה לאיזו טהרה הוא רוצה להגיע. אדם יכול לחזור בתשובה על דרך המינימום, אבל הוא גם

גם מתכוון לזה. ויש מין שאלה שתמיד נשאלת - 'כמה?' ו'איך?' 'כמו מה?' אהבת ה' זה כמו שמגרדים אותי בגב כשמגרד לי? אהבת ה' זה כמו לאכול ארוחה טובה? כמו מה זה?

כתוב בתורה 'ואהבת את ה' אלוך', ובאמת לא כתוב איך. אבל יש לנו בנ"ך ספר שכתוב עליו שהוא 'קודש קודשים', ש'לא היה כדאי העולם כיום שניתן בו שיר השירים'. והוא מדבר על העניין הזה.. שם יש דימוי בין אהבת ה' לאהבה אחרת; והשוואה שאומרת איך צריכה אהבת ה' להיות. זה אגב כתוב אפילו בספר כמו התניא, ושם כתוב איך צריך לאהוב את ה': "בחשיקה וחפיצה ונפש שוקקה".

כתוב ששכם בן חמור 'חשק' בנערה, משם אנחנו לומדים מה נקרא עניין של אהבה, והוא היה מוכן למול את עצמו. זה חלק מהעניין של החשיקה, ושל החפיצה, ושל הנפש שוקקה. זוהי תשובה ממין אחר.

(שיחה בישיבת תקוע, ו' תשרי תשס"ז)

סיפרו על ר' לוי יצחק מברדיצ'ב, שבראש השנה ויום הכיפורים היה בוכה על חטאיו, ואז היה אומר: ריבונו של עולם, אתה יכול להגיד לי שגם שנה שעברה אמרתי אותו דבר, אני יכול להגיד לך שהפעם אני מתכוון לזה יותר ברצינות.

נוסף על מה שיש בתוכנו ובעצמנו, כי-אם להפך: הניסיון להיות יותר ויותר קרובים אל עצמותנו שלנו, להיות יותר אנחנו. משום-כך אין התשובה עומדת על עשיית מעשים טובים, על יותר מצוות, על יותר תפילה, על יותר דביקות, על יותר דקדוק וזהירות בכל מיני דברים, אלא-אם-כן יש אף בכך משום תשובה אל העצמות שלו עצמו, שיבה אל עצמו, ואם לאו אין זו תשובה כלל.

(מתוך 'התשובה', רשפים)

אחד העניינים שבהם אדם עלול להיכשל כשהוא עסוק בעלייה ובהתרוממות הוא אהבת ישראל. זהו עניין שצריך לבדוק אותו שוב ושוב, משום שאהבת ישראל היא גם הדרך לאהבת ה', וגם המבחן לאהבת ה' - האם תורתו ועבודתו של אדם עשו בו שינוי או לא; האם אדם באמת מכוון למהות הפנימית או שהוא בסך הכל משחק במחשבות ורעיונות. אהבת ישראל היא מבחן אמיתי משום שבדרך כלל לא מדברים עליה בחוגים של יראי שמיים.

כך פירשו את מה שנאמר על אנשי סדום, שהם היו "רעים וחטאים - לה' מאד"; אנשי סדום אמנם היו רעים וחטאים, אבל בכל מה שנוגע לה' - הם היו "מאד". יכול להיות שבסדום היו לא מעט אנשים שהידרו והניחו שני זוגות או אפילו ארבעה זוגות של תפילין, בזמן שענייני בין

יכול לחזור בתשובה של פרישה מכמה שרצים גדולים שכרוכים בו, והוא יכול גם לחזור בתשובה שתהיה שינוי גדול של המהות, שינוי של הדרגה בקודש.

(הכותרת והבסיס של התשובה, שיחה בישיבת תקוע)

חודש אלול זה זמן טוב לשבת ולעסוק בשאלה האם אני מתפלל. יכול להיות שאני אגיע למסקנה שלא נשאר רושם מהתפילות שלי. לפעמים שואלים אדם אם הוא התפלל והוא לא זוכר. מהתפילה צריך להישאר משהו, צריך שיתרחש איזה שינוי. ספרו על הרבי מקוצק שכשהוא היה מתפלל לא היו רואים עליו שום דבר, אבל לזמן מסוים אחרי התפילה הוא לא היה מכיר את האנשים סביבו, הוא היה בעולם אחר, וכשהוא חזר לעולם שלנו, הוא היה מרגיש קצת לא במקום, והיה צריך לכוון את עצמו למקום הזה. עד שהוא יצא מעולם התפילה לקח לו זמן לחזור לעולם שלנו, זה מה שנקרא ג'ט לג, אחרי נסיעה ארוכה אנשים נעשים מטושטשים. אם אדם באמת התפלל - יש לו ג'טלג.

(שיחה בישיבת תקוע, ג אלול תשס"ה)

התשובה איננו עשיית מאמץ-יתר, מאמץ

והוא פשוט מנסה לחזור למצב הנכון. אדם שחוזר בתשובה עורך חיפוש, אבל זה איננו חיפוש של איזו מציאות מיוחדת שקוראים לה 'תשובה', אלא חיפוש של ההווה הנורמלית, של הדרך להיות אדם בריא. ייתכן שזהו החיפוש הכי קשה.

מהות התשובה איננה מוגדת במעשה מסוים אחד, אלא היא מין ציווי כללי. מהות התשובה היא מהות ההווה כמו שהיא צריכה להיות. הציווי לשוב בתשובה הוא כמו רופא שאומר למטופל - 'היה בריא'. מצוות התשובה לא נזכרת בתורה מפני שמצוות התשובה היא בעצם - 'היה יהודי'. עשה מה שאתה צריך לעשות. עשה זאת בתכלית השלמות שאתה יכול לעשות. זוהי תשובה.

(מהי תשובה, שיחה בישיבת תקוע)

כשמדברים על חודש אלול כחודש שבו עושים תשובה - זה לא מפני שהתשובה מתחילה ונגמרת בחודש הזה, אלא מפני שיש בו יותר התעוררות לעניין. כמו אדם שכל השנה כולה חוטא ומחטיא את גופו בגשמיות - אוכל את מה שאיננו צריך ושותה את מה שאיננו צריך וכך הלאה - ואחר כך יוצא לשבועיים לפנסיון, כמו שהיו יוצאים פעם, כדי להבריא את עצמו. חודש אלול הוא מעין פנסיון של שלושים או ארבעים יום - מראש חודש אלול עד אחרי יום הכיפורים. האמת היא שלא מבריא מכך באופן כל כך ברור, אלא שבמשך הזמן מתרחש איזה תיקון

אדם לחברו כלל לא נגעו בהם. אדם ירא שמים בדרך כלל לא שומע על הצורך להיזהר ולדקדק גם במצוות שבין אדם לחברו, וממילא בשעה שהוא נתקל בהם אין לו את התחושה שהוא עומד, כביכול, תחת הפיקוח של קיצור שולחן ערוך. ברגעים כאלה מתגלה האדם עצמו בלי כחל ושרק, ולפעמים הוא מתגלה כבריה תחתונה שבתחתונות.

(הכותרת והבסיס של התשובה, שיחה בישיבת תקוע)

ישנו חבל של חיים (שזור מתרי"ג חוטים) שעובר מן הקב"ה אל נשמת האדם. וכפי שהוסבר, כל עבירה שאדם עובר קוצצת בחבל הזה (עד שעבירה של כרת וכו' חותכת אותו לגמרי). על פי דימוי זה, התשובה היא החיבור מחדש. צריך לבנות מחדש את הקשר בינו ובין הקב"ה, אין די במה שעשה קודם, אלא הוא צריך להגביר ולהוסיף באותו מקום.

(ביאור תניא, אגרת התשובה ט')

צריך לעבוד על תשובה כמו שעובדים על בריאות. אדם עושה מעשה שאיננו נכון ואיננו ראוי, מעשה שלא ייעשה, ואחר כך הוא מרגיש שהוא גרם לעצמו נזק: שבר יד, שבר רגל או כל נזק אחר,

או שינוי, מפני שכל העניין לא נועד לתקן דבר מסוים, אלא הוא עניין כולל מאד.

(מהי תשובה, שיחה בישיבת תקוע)

כשאדם עורך חשבון נוקב עם עצמו (ובאופן וברצינות שאדם עושה את החשבון של ענייניו שלו, שהרי הוא "בעל החשבון") של כל מעשיו ודבריו שעברו, לאיזה צד הם שייכים, אם לצד הקדושה או לצד הטומאה, אפשר גם כך להגיע ל"לב נשבר". במקום שאדם יגיע ל"לב נשבר" על ידי שלא יאכל וישתה, הוא יכול לעשות זאת על ידי שיסתכל בפניו בראי. ואם לא ייהנה אז ממעלותיו, אלא יעשה חשבון אמת של חובותיו, הוא יכול להגיע לאותן התוצאות וביתר שאת. הזעזוע יכול לבוא גם מהצטברות של דברים. דומה הדבר לאדם שעובר על מאזן החברה שלו. מעולם לא היה לו הפסד גדול מספיק כדי לגרום לזעזוע, אבל כאשר הוא יושב ועושה את החשבון הוא מגלה שבכל יום היה לו הפסד קטן, ולבסוף הוא מגלה שבסך הכל לא רק שלא היה ברוח, אלא הוא עומד קרוב לפשיטת רגל. נמצא שגם אם לא היה בתוך חייו שום דבר מיוחד שיעורר בו זעזוע, הרי שעל ידי החשבון הכללי הוא יכול להגיע לזעזוע ולב נשבר.

(ביאור תניא, אגרת התשובה ז')

כאשר צמחים מסוימים נתונים להשפעות ולשינויים - של מזג אוויר, משקעים, קרקע וכלל הכוחות הפועלים מסביב - הריהם יכולים לקבל צורות שונות, לפעמים זרות

יש חשבון של חודש אלול, שעבר זמן, עברה שנה - אז מה השתנה? האם אני הולך בכיוון? השאירו אותי כאן ואני צריך להבין שבסופו של דבר אני מיועד ללכת אל הקב"ה. "שובו בני אדם" זו קריאה גדולה; לא 'שובו חוטאים' לא 'שובו פושעים' לא 'שובו רשעים' - אלא "שובו בני אדם". יש דרך; הקב"ה השאיר אותי פה במקום הזה, כל אחד במקום שלו בפניה שלו ואני נמצא באיזה דרך לשוב, אני מסתכל ואני צריך לעשות בדיקה - איפה אני נמצא בתוך הדרך הזו? אני נמצא יותר קרוב או יותר רחוק?

זה כמו שמישהו שוחה בנהר וחותר, והוא עומד מול הזרם. הוא חותר וחותר ומזיע והוא כל הזמן עסוק בלהזיע, והוא לא מסתכל ורואה שעכשיו אחרי כל הזיעה שלו הוא נמצא קילומטר יותר רחוק ממה שהוא היה בהתחלה, הוא נגרף לאט לאט... הוא יושב ומזיע אבל הוא לא זז קדימה בכלל. אצל כל בן אדם עוברת שנה והוא עושה חשבון: אז עברה שנה, הזמן התגלגל ועבר וגרף אותי - איפה אני נמצא? האם זזתי הלאה? האם שבת? יכול להיות שמתברר שאני לא עשיתי שום דבר.

(שיחה לפרשת ניצבים)

היה מי שתיאר את זה במשל יפה, שהוא לא שלי: גניח שאני הולך לכיוון מסויים, לדוגמא צפונה, והולך והולך. איך אני אגיע דרומה? העצה הכי טובה לכך היא פשוט להסתובב לכיוון הנכון. לפעמים אדם מסתובב 180 מעלות ולפעמים הוא מסתובב קצת פחות, אבל זה כבר תיקון ושינוי. אמנם, לאחר הסיבוב יש עדיין הרבה מה לתקן, אבל עיקר העניין הוא שינוי הכיוון. אדם יכול לעשות שינוי קטן, החלטה לשנות כיוון. כאשר אני הולך באפיק מסוים, לא רק שאני ממשיך ללכת בו אלא אני גם מעמיק אותו. סיפרו על אדם, שהיה בחור דתי, שנפצע במלחמה ובזמן הזה הוא נהיה "בעל תשובה".. משום שהיה הבדל משמעותי בין איך שהוא היה לפני הפציעה לבין איך שהוא יצא מהבית חולים. תשובה זה לא שינוי של פרט, אלא שינוי במהותם של דברים.

(שיחה בישיבת תקוע, ד' תשרי תשס"ט)

~

התשובה מחייבת אפוא את האדם למאמץ יוצא מן הרגיל, ליציאה אל מחוץ לתחומים ולאפשרויות הרגילות של ה"אני". על אף שהתשובה יכולה להיות מעשה מתמיד בחייו של אדם, אין היא מסתפקת בשיגרה של חיים; שכן גם אם התשובה היא מתמדת, היא מחייבת בכל פעם מחדש את ההינתקות מן העולם, את היציאה אל מחוץ לגדרים ולחוקים.

ומפתיעות, ולפעמים אף לחקות צורות אחרות במציאות. ואולם בתוך כל הצורות הללו נשארת תמיד התבנית הייחודית-הבסיסית שלהם-עצמם. וכאשר הכוחות הפועלים מבחוץ ייעלמו, ישאף הצמח לחזור ולגדול בצורתו המקורית. אף צמחים שגודלו בעציצים ונעשו ננסיים, הזרעים שלהם צומחים בתבנית הגדולה הראשונית. בדומה לזה, אצל היהודי נשמרת תמיד, בכל הצורות שהוא מסוגל לקבל, הצורה העצמית, הפרוטו-טיפוס, של היותו יהודי. הפרוטו-טיפוס הזה מתבטא, לא רק בעיקרי אמונה מסוימים או בהתחייבויות מעשיות אלה ואחרות; האמונות והמעשים אינם אלא הביטויים של הטיפוס, של האישיות הקמאית של האדם מישראל. וכאשר הוא מגלה את שאיפתו להגיע אל המצב האידיאלי של הוויתו, כאשר הוא משתחרר מהשפעות רבות לאין ספור, כשהוא מיישר את-את עצמו, פורש את ענפיו שעוֹנֶתו, ומנקה מהם את הצורות שהזמן והמקום חרטו בתוכם - הריהו חוזר ומקבל את הדמות העצמית שלו. תשובתו היא, ביסודה, היכולת להתנער מן הכבלים, מן ההגדרות והתבניות שיוצרים הסביבה, החינוך וההשפעות מכל צד, ולחזור לתבניתו-שלו.

(תשובה, שלושה עשר עלי השושנה)

~

תמצית הענין של תשובה היא תפנית.

האדם הוא אמנם בעל בחירה במהותו, ויש בכוחו לשנות את דרכו; ואולם כדי לעשות את התפנית הזו בפועל, אין די בשינוי סתמי של כיוון, של הליכה, וגם אין די בכך שהוא מכיר בפגמיו ובריוחוקו מן הקדוש ברוך הוא. התשובה בפועל דורשת כוח ממקור עמוק יותר; שורש של שאיפה וגעגועים הנובעים במובן מסוים מתוך הרגשת הייאוש. הייאוש הזה - ובאופן פרדוקסלי, החטא - הם שחושפים באדם את השורשים, ומכאן גם את הכוחות לדלג אף אל מעבר לעצמו, ועל ידי כך אף מעבר לחוקים הקובעים והיוצרים את סדר העולם.

המאמץ הנואש של האדם להינתק מעברו מעלה אותו אל שיאים, שההולך בדרך הישרה אינו יכול אף להרגיש בחסרונם. אותה הכרה של מחסור ושל צמא שבמובן מסוים אינה נמצאת אצל זה שלא חטא; אותו צימאון ואותה תשוקה שמתעוררים בו, הם אלו המאפשרים לבעל התשובה לשבור את מערכת חייו.

(התשובה, "שלושה עשר עלי השושנה")

במהות הדברים אנחנו צריכים לחזור בתשובה על כך שאנחנו חיים חיים פרטיים, מה שנקרא היום "חיים אזרחיים". אדם יכול להיות שומר מצוות, אבל התודעה שלו, כמכלול, היא בדרך כלל תודעה אזרחית - לא במובן של "אזרח הארץ", כפי שכתוב בתורה, אלא

במובן של "גויי הארצות". חלומם של הרבה אנשים, בעיקר אנשים דתיים, הוא להתנהג עם הקב"ה כמו שנוהגים בכמה משפחות, עם הורים זקנים: אדם שולח את אביו למושב זקנים, מהודר ככל שיוכל להרשות לעצמו, ואומר: אבא, אני אוהב אותך, אני אבוא לבקר אותך בכל יום, אפילו אביא איתי את הילדים; אבל יש לי בקשה אחת: אל תבוא אלי הביתה. זה, בעצם, מה שהיינו רוצים לעשות גם עם הקב"ה... אני מוכן לבנות לו בית, אפילו יקר - בתנאי שהוא יישאר שם ולא יבוא אלי; כי אני רוצה לחיות את חיי. אני מוכן לשלם לקב"ה אחוזים - בכסף, בזמן, אפילו בנוחות - בתנאי שתהיה הפרדה מהותית בין התחום שלי לתחום שלו.

הפיתוי לחיות "חיים אזרחיים" לא נוצר מחמת חטא, ואף לא מחמת חיסרון אנושי של אדם זה או אחר; זהו הפיתוי של מציאות העולם באשר הוא עולם. העולם הוא העלם, הסתר פנים, ומשום כך הוא נותן את האפשרות לחיות "חיים נורמליים", חיים אשר במרכזם ובמהותם תלויים בכל מיני דברים אחרים, רק לא בקב"ה. וזה בדיוק הדבר שעליו צריך לעשות תשובה. גם אם לא עוברים על שום סעיף קטן של השולחן ערוך או של המשנה ברורה, צריך לעשות תשובה-על עצם החיים, על היומיום. היכן היו חיי?

(בית ועד לחכמים, תשרי תשנ"ט)

לצרות גדולות. כשהגיע העגלה 100 ק"מ מהגבול, התחיל בעל הבית לחשוש: מה יהיה אם יתפסו אותי, איזה צרות יהיו לו- יחרימו לו את כל הסחורה בנוסף עוד ישלם קנס, ואולי אף יכנס לבית הסהר וכו' וכו'. והעגלון נוסע ושורק... כשהגיעו 10 ק"מ מהגבול גם העגלון התחיל לחשוש: אם יתפסו את הסחורה המוברחת- גם הוא עלול להיכנס לצרות, אז הוא גם כן התחיל לפחד. מי עבר את הגבול בלי פחד בכלל? הסוס... הסוס לא פחד, לא במרחק 100 ק"מ ולא בשום מרחק אחר.

זהו משל; יהודי ירא - כבר כשנכנס ראש חודש אלול מתחיל לפחד, יום הדין יבוא בקרוב והוא חושש מה יהיה בגורלו, יהודים אחרים לא מפחדים. כשמגיעים ימי הסליחות אז גם יהודים יותר פשוטים מתחילים לחשוש ולרעוד, אבל יש מישהו שלא דואג לא לפני ולא אחרי - הסוס...

(שיחה בישיבת תקוע, ט אלול תשע"ד)

נשארו כמה ימים עד ראש השנה, ובימים האלה אני מנסה להציל משהו, שהקב"ה יראה שבכל זאת עשיתי עם זה משהו. ישנו דבר מעניין, שגם בתפילת מנחה בערב ר"ה אומרים "ברך עלינו את השנה הזאת". כל מה שנשאר מהשנה זה חצי שעה, אז מה יש לברך אותה? אלא שמתברר שבחצי שעה אני יכול לעשות משהו שישנה את התמונה של

החטא האמיתי איננו עבירה זו או אחרת אלא הניתוק הפנימי, לבך מונח במקום אחר, הדברים אינם נוגעים בך ברמה הקיומית. הדרישה לתשובה היא הדרישה מן האדם להגדיר עצמו בצד הקדושה, להניח עצמו שם.

אמנם, אין הדבר פשוט כלל וכלל, כל שילה אדם את עצמו כי מיד לאחר שיחליט על כך, יחלו מחשבות והרהורים על מושא אהבתו החדש להעסיק את מוחו וליבו. אין זה פשוט כלל לחיות "בתוך" משהו, לחיות מתוך הקשר מסוים יחיד. ודאי שדבר כזה אינו מתרחש ביום אחד.

אך האדם יכול להתחיל בכך. ביכולתו לעמוד ולנסות לשייך עצמו לקדושה. לומר - כאן מקומי. יכול הוא להתחיל את הדרך, לפתוח בגישושים ראשונים בדרך ליצירת קישור חזק. יכול אדם לעמוד בחודש אלול ובימים הנוראים ולקבל החלטה, לעמוד ולומר - "רבונו של עולם, אני שלך!" ובכך מקיים הוא את הפסוק "ושבת עד ה' אלוֹקֶיךָ" (דברים לב).

(לדוד ה' אורי וישעי, שיחה בישיבת תקוע)

יש סיפור: מישהו שנסע בעגלה טעונה בסחורה שלא שולם עליה מכס, הוא היה צריך לעבור את הגבול, ובמקרה שיהיו בדיקות בגבול הוא עלול להיכנס

עליו, הרי הקב"ה נמצא תמיד, והוא תמיד מחכה לו לאדם בחיור.

(מתוך "עניינו של חודש אלול")

באלול אנחנו מנסים להיות בגדר של "אם תשוב ישראל אלי תשוב", אני לא שב אל הרבנים, אני לא שב אל הספרים, אני לא שב אל הצדיקים מלפני מאה שנה או מאתיים שנה, לא בפניהם אני צריך לתת דין וחשבון, אלא לפני מי אני עומד? לפני הקב"ה. שהוא, כמו שכתוב בשיר הייחוד - 'רחוק מכל רחוק וקרוב מכל קרוב', אליו אני חוזר. אני שב אל ה' ברצינות שלי, במה שאני יכול להיות רציני, במציאות שלי, באמת שלי, במה שאני, לומר באמת יום אחד - 'אני רוצה'.

(מתוך 'אלול - לחדש את הקשר')

כל השנה. ישנן שפות, למשל גרמנית, שבהן השאלה היא משפט חיווי רגיל, אלא שבסופו באה מילת שאלה המשנה את המשמעות של כל המשפט. אדם לפעמים לא יכול לשנות את מה שהוא עשה במשך כל השנה אבל הוא יכול להחליט לשים אחרי דברים מסוימים שעשה, במקום נקודה - סימן שאלה, ולהיפך. הלכתי ועשיתי, ועכשיו אני מחליט לשים אחרי כל זה סימן שאלה. יתכן שנתתי כל מיני המחאות לכל מיני דברים, ועכשיו אני מחליט לא לכבד אותן! נשטפתי במהלך של המציאות, וברגע האחרון אני עוד יכול להגיד שאני לא מסכים לכל זה. בערב ר"ה יש התרת נדרים לכל מה שאמרתי ונדרתי, ולכל הדברים שהכנסתי את עצמי לתוכם במשך השנה, כדי לאפשר לי להשתחרר מהם ולהפוך להם עורף ואז אוכל לבוא לראש השנה עם משהו.

(ח"י אלול תש"נ)

יש בחודש אלול מתנה, מתנת חסד, שאינה שייכת ליום מסוים או לחוויה מיוחדת אלא היא מתנה כוללת: הארת פנים של מעלה. במזמור התהלים שמקובל לומר בימי החודש, מזמור כ"ז, מובעים לא רק הרצון והכמיהה להתקרב אל הקב"ה אלא גם רגש נוסף, אולי בסיסי יותר: הביטחון בכך שגם אם לא נשאר לו לאדם בעולמו שום דבר להישען

חודש אלול - תשובה של עֵשֶׂה טוֹב

שיחה בישיבת תקוע ג' אלול
תשע"א, מתוך ספר חדש על חגי
תשרי שעתיד לראות אור בעז"ה

להיות מסוכנת. כפי שמופיע במגילת אסתר (ד,יא) - "כל איש ואשה אשר יבוא אל המלך אל החצר הפנימית אשר לא יקרא אחת דתו להמית", ובהתאם לכלל שמופיע אצל כמה מן המפרשים, שלפיו כאשר מופיעה במגילה המילה "המלך" סתם (ולא עם הכינוי - "המלך אחשוורוש"), יש להבין אותה בצורה דו משמעית - גם כפשוטה, כמתייחסת למלך אחשוורוש, וגם כמתייחסת למלך העליון - גם החוק שלפיו מי שבא אל חצר בית המלך בלי שנקרא אחת דתו להמית היה נכון לגבי מלכי מדי ופרס, אבל הוא נכון גם אצל המלך העליון. מלבד אלה שנכנסו לפרדס, היו במהלך הדורות הרבה מאד אנשים פרטיים שניסו, כל אחד לפי דרכו, להיכנס לפנים מהמחיצה שלהם, וכמעט כולם מתו - בגשמיות או ברוחניות.

כשאדם רוצה להגיע למעלות גבוהות - בתפילה, בעבודת ה' או בתחומים אחרים

כשהמלך בארמון וכשהמלך בשדה

עניינו של חודש אלול כחודש מיוחד לא נזכר במשנה ובגמרא, ובעצם כמעט לא נזכר במקורות קדומים. בתקופות מאוחרות יותר נכתבו יותר ויותר דברים על חודש אלול ועל המעלה שלו כחודש שבו "המלך בשדה" - הקדוש ברוך הוא נמצא ומתגלה באופן שונה משאר ימות השנה. המעלה הזו של חודש אלול היא מעלה נסתרת, ולכן חודש אלול הוא חודש של חול ואין בו חגים; שהרי כשהמלך בונה ארמון - הארמון נשאר עומד על תילו, אבל כשהמלך עובר בשדה - הוא לא משאיר שום סימן ניכר לעין.

על הזמנים בהם המלך נמצא בתוך הארמון שלו כתוב (ירמיה ל,כא): "כִּי מִי הוּא זֶה עָרַב אֶת לְבָבוֹ לְגִשְׁת׃ אֵלַי, נְאֻם ה'". יתר על כן: הכניסה לארמון המלך עשויה

- הוא צריך לבוא עם תעודות, משום שלא כל אחד יכול להיכנס לכל מקום. זה נכון גם בענייני מצוות והידורי מצווה: יש מעשים מסוימים שרק שאדם בעל מדרגה ראוי לעשות. בשולחן ערוך (או"ח לד) כתוב, למשל, שרק מי שמפורסם בחסידות ראוי לו להניח תפילין של רבינו תם, (בימינו אמנם לא נוהגים כך ואנשים רבים מניחים תפילין של רבינו תם).

אנשים רבים, כולל כאלו היושבים בבתי כנסיות, בבתי מדרשות ובישיבות, מנסים להיכנס פנימה יותר מהמקום אליו הם רשאים להיכנס. לא כל מי שדופק בדלת פותחים לו אותה. לרוב שואלים אותו: מי אתה? מדוע אתה נכנס למקומות כאלה? ולפעמים גם מצווים להוריד את ראשו מעליו. אנשים רבים מנסים, עם כל הכוונות הטובות, לעשות כל מיני מעשים ובכך להתקרב, ובסופו של דבר, כשהם מגיעים קרוב מדי - מסלקים אותם החוצה כאשר הם כבר אינם חיים, משום שמי שאין בידו לא תורה ולא מצוות, והוא רוצה להגיע אל הקודש פנימה - אחת דתו להמית. המוות של האנשים הללו הוא לא כל כך דרמטי ולא תמיד ניכר; לא פוגע בהם ברק משמים והורג אותם, אבל הם ניזוקים בכל מיני אופנים: יש כאלה שנופלים מכל המדרגות שלהם, אחרים עוברים משבר או כמה משברים אחד אחרי השני ויוצאים מפורקים, ויש גם כאלה שיוצאים לתרבות רעה.

לא כל אחד יכול להיכנס לחצר הפנימית, ומי שלא ראוי להיכנס - שיעמוד ויחכה

עד שהמלך יקרא לו בשם; ואם אדם עושה את העבודה - מובטח לו שהוא אכן ייקרא פנימה. ואכן, במהלך הדורות היו אנשים שעשו מעשים טובים בהפלגה או למדו תורה בהפלגה ובאמת נקראו פנימה והגיעו למעלות גדולות. לעיתים זה קורה באופן מפתיע: אדם שאף פעם לא מתעסק בעניינים שבנסתר נשוא חן בעיני הקדוש ברוך הוא בגלל עבודתו המופלגת או כוונתו הטהורה והשלימה, והקדוש ברוך הוא קורא לו להיכנס פנימה ונותן לו דברים שאפשר לקבל רק שם. בנוסף, היו גם כאלה שנכנסו שלא כדין, ובכל זאת המלך, בגלל עניינים מיוחדים, הושיט להם את שרביט הזהב ונתן להם רשות לבוא ולהתקרב.

זהו הסדר שנוהג בארמון המלך. אם מישהו ייכנס לתוך הארמון ויגיד למלך: כמה אני אוהב אותך! - יזרקו אותו מכל המדרגות אם בכלל ישאירו אותו בחיים. לעומת זאת, כשהמלך מטייל בשדה וכל העם רואים אותו - זוהי הזדמנות יוצאת מן הכלל; גם אם עדיין קשה לשוחח עם המלך שיחה של ממש, אפשר לפחות להגיד לו שלום. מעלתו של חודש אלול קשורה דווקא לכך שהוא איננו חג. לימים כמו ראש השנה ויום הכיפורים יש מבנה הרבה יותר מוצק ומסודר, ואילו המבנה של חודש אלול נותן יותר חופש ויותר אפשרויות. זהו הזמן שבו אפשר להתקרב אל המלך, כל אחד לפי דרכו, ולבקש כל מיני בקשות מן המלך או אפילו רק לזכות לראות את פניו מרחוק. לכך נועד חודש אלול.

הפנקס השחור

עניין אחר שנקשר לחודש אלול הוא התשובה. את חודש אלול ייחדו לתשובה גם משום שהוא החודש האחרון בשנה, וגם משום שהוא צמוד לראש השנה שהוא יום הדין ובו עושים את הסיכומים. כך הרי נהוג גם אצל תלמידי בית ספר: כל השנה הם לא לומדים, ורק זמן מועט לפני הבחינה הם מתחילים ללמוד ברצינות. המאמץ האחרון שלפני הבחינה עשוי לפעמים לעבוד: התלמידים עוברים את הבחינה פחות או יותר בשלום, ואחר כך הם כבר יכולים לשכוח הכל. האמת היא שגם ההתעוררות של הימים הנוראים עשויה לחלוף מיד לאחריהם. שהרי לפי הצעקות, הבכיות והשירים של אנשים בראש השנה וביום הכיפורים, הם לכאורה היו צריכים להפוך בחלק השני של חודש תשרי לבריות חדשות, לזהור ולהיראות לגמרי אחרת. ובכל זאת, לפי מראית העין, הם נראים בערך כמו שנראו לפני כן, ומתברר שכל המהומות של הימים הנוראים לא הותירו הרבה רושם. (זוהי הסיבה שאנחנו מבקשים "סלח לנו" בתפילת ערבית של מוצאי יום הכיפורים: לכאורה, אחרי שאנשים אמרו בתפילת נעילה "ה' הוא האלוקים" שבע פעמים, תפילת מעריב של מוצאי יום הכיפורים צריכה הייתה לבקוע רקיעים - ובכל זאת היא לא נראית כך. אנחנו אומרים בה "סלח לנו" לא על כך שעשינו תשובה או על כך שהתכוונו ביום הכיפורים, אלא על כך שכל אלו היו מבנה שבנוי על קורי עכביש, ולא נשאר ממנו הרבה).

בכל אופן, בחודש אלול יש גם מנהגים מיוחדים והכנות לראש השנה: בכל עדות ישראל אומרים סליחות בחודש הזה והיו גם אנשים ונשים שהיו צמים במשך כל חודש אלול. עניין התשובה מתפשט בחודש אלול והוא באמת חודש שראוי לתשובה.

ישנם שני אופנים לעשות תשובה. האופן האחד היה מצוי ומקובל מאוד ונכתבועליו הרבה מאד ספרים. זהו אופן של תשובה שבו אדם מנסה לנקות את החטאים שלו. כאשר אדם רוצה לנקות את החטאים, הוא מנסה תחילה להיזכר בעבירות שלו ולהתבונן בחומרתן. להתבוננות הזו אכן עשויה להיות השפעה טובה וחשובה על האדם: היא יכול להעמיד אותו במקום. כשאדם מרגיש חריף ובקי, מוצלח ומקובל על הבריות, והוא נזכר במעשים מגונים שהוא עשה בסתר או בגלוי, עצם הזיכרון הזה גורם לו להוריד מעט את האף הזחוח שלו. ואולם, באופן הזה של תשובה יש גם כמה בעיות שראוי לשים אליהם לב.

אחת השאלות החשובות שעולות בתשובה מהסוג הזה היא אילו עבירות אדם זוכר. אם לאדם יש מין "פנקס שחור" שבו הוא רושם לעצמו בכל יום רשימה מסודרת של העבירות שהוא עבר באותו היום - הוא יכול לפתוח את הפנקס הזה בחודש אלול ולעבור על הרשימה הזו. אלא שאין הרבה אנשים כאלה; רוב האנשים נסמכים על הזיכרון שלהם. ואמנם קורה שאנשים לפעמים

ראשית, פעמים רבות אדם צריך לחכות זמן מסוים כדי שהוא יוכל לתקן את חטאיו. קורה שאדם נופל ומתלכלך בבוץ ונשאר עם כתם של בוץ על המכנסיים. בפעמים הראשונות שזה קורה לאדם נטיית הנפש הפשוטה שלו היא לנסות לנקות את הבוץ מיד. אלא שאז הוא עלול לגלות שבכך הוא רק מחמיר את המצב: במקום שהבוץ יהיה מרוכז במקום אחד, הוא נמרח על כל המכנס. לעומת זאת, אנשים שיש להם יותר ניסיון פשוט מחליפים מכנסיים, מניחים למכנס המלוכלך להתייבש, ולאחר שהוא מתייבש הרבה יותר קל להוריד ממנו את הבוץ. כך גם בענייני תשובה: אדם שעבר עבירה מנסה, לפעמים, לתקן אותה מיד. אלא שבאותו זמן הוא לא נמצא במצב שבו הוא מסוגל לעשות תיקון, והניסיון שלו לתקן את העבירה גורם לה להימרח ולהיעשות יותר ויותר גדולה. במקום זה, עדיף שהוא יניח את עבירה בצד, וכשיעבור זמן והעבירה תהיה קצת יותר רחוקה - הוא יוכל לתקן אותה.

העניין הזה כתוב בכל מיני ספרים קדושים, אבל אפשר לדעת אותו גם מהניסיון. כשאדם מתחיל להרהר מחדש בעבירה שהוא עשה, זה לא תמיד מביא אותו רק לחרטה ולשברון לב. בדרך כלל אנשים לא עוברים עבירות שיש בהם ייסורים וסבל, אלא עבירות שיש בהן הנאות קטנות או גדולות, נוחות קטנה או גדולה, ולכן כשאדם נזכר בעבירה ומהרהר בה הוא עשוי לחזור גם לפיתוי שלה, ומתוך כך הוא שוב חוזר לעבירה

זוכרים כל מיני עבירות קטנות, אולם בדרך כלל הם זוכרים בעיקר עבירות גדולות. בעניין זה יש סיפור מפורסם על שני אנשים שבאו אל הצדיק לבקש ממנו תיקון על העבירות שלהם. אחד מהם בא כפוף ושחוח וביקש תשובה על עבירה גדולה ושמיינה, והשני בא לבקש תשובה על כל מיני עבירות קטנות. הצדיק אמר לאיש שבא על העבירה הגדולה ללכת עד קצה השדה, לחפש סלע גדול וכבד ככל שהוא יוכל לשאת, ולהביא אותו אליו. לאיש השני אמר הצדיק ללכת עד קצה השדה, לאסוף משם אבנים קטנות ולמלא את הכיסים ואחר כך לבוא אליו. לאחר ששניהם באו אליו הוא אמר להם: כעת, החזירו את האבנים למקומן. האיש שהביא את הסלע הגדול הלך והחזיר אותו בחזרה למקומו. האיש עם האבנים הקטנות הולך ודאי עד היום לחפש את המקומות שמהם הוא לקח את האבנים. כשיש לאדם עבירה גדולה, ובאמת ליבו שבור בקרבו - הוא יכול לעשות תיקון. מי שיש לו כל מיני עבירות קטנות - הן אף פעם לא מצטרפות לכדי השבה מלאה, וכך הוא נשאר עם כל הצרורות הללו.

להיכנס למקום מלוכלך

אנשים שעושים תשובה באופן הזה מקבלים על עצמם לא פעם "תיקוני תשובה" - כל מיני עונשים וסיגופים שמופיעים בספרים, ומטרתם לנקות ולתקן את החטאים. אלא שלתיקונים הללו יש כמה בעיות שחשוב להבין אותן.

עצמה. נניח שאדם אכל חזיר קטן, והוא רוצה לעשות תשובה על כך; הוא מתחיל להרהר בחזיר ואז, בלי כוונה, הוא עשוי להיזכר בטעם של החזיר, ולפעמים היזכרון הזה כל כך חזק עד שאותו אדם הולך ואוכל עוד אחד.

כשאדם נזכר בעבירות ומתעסק בהם הוא נכנס למקום מלוכלך, וכשהוא עצמו נמצא בתוך המקום המלוכלך - זה לא פשוט לנקות אותו. בדרך כלל דרך העבודה הנכונה בעניין הזה היא כמו דרך העבודה של מחשבים: כשלמחשב יש איזו שגיאה, הוא מבודד ומנתק אותה, ורק אחר כך הוא יכול למחוק אותה, משום שאי אפשר למחוק אותה כשהיא נמצאת בתוך כל המערכת. גם בתיקון המעשים - קשה למחוק דבר שאדם עדיין חי בו ונמצא בתוכו. אם אדם רוצה לעשות תיקוני תשובה - הוא צריך לחכות לזמן שבו הוא יהיה מאוזן יותר.

מעבר לכך, מאוד קשה לנקות עבירות. גם אם אדם מקבל על עצמו תענית - זה לא תמיד מועיל יותר מדי. התענית עלולה לפעול כמו בתי סוהר לעבריינים: ברוב המקרים עבריינים לא נעשים מתוקנים יותר בבית הסוהר; אדרבה, אם הם עוברים שם שינוי כלשהו - הם בדרך כלל נעשים יותר מקולקלים. כך גם בתענית: אדם אמנם לא אוכל ולא שותה, אבל בגלל הצום הוא גם לא לומד ולא עושה מעשים טובים.

באופן כללי, מצב רוח רע הוא אחד מאבות נזיקין החמורים. הלא בזמנים

שבהם אדם נמצא במצב רוח טוב הוא לא כל כך מועד לעבור עבירות, אלא דווקא כשהוא נמצא במצב רוח רע. וכבר אמרו כמה אנשים גדולים שכאשר השטן המשחית מפתה אדם לעבירה, יש לו שני חשבונות: חשבון קטן וחשבון גדול. החשבון הקטן הוא שאדם יעשה עבירה, והשטן יוכל לאסוף אותה באוצרותיו. החשבון הגדול הוא שלאחר מכן תהיה לאדם מרה שחורה מחמת העבירה הזו ואז יעשה טרף קל והשטן יוכל להכשיל אותו בעוד ועוד עבירות. העבירה הראשונה היא הרווח הקטן; הרווח הגדול הוא המרה השחורה שאליה האדם נכנס לאחר מכן. כשאדם נמצא במצב רוח רע מפני שהוא חטא, והוא נעשה יותר ויותר מדוכדך, הוא מחפש דרך לצאת מהדכדוך, ובדרך כלל הוא עושה עבירה אחרת כדי להתאושש ולחזור שוב למצב רוח טוב. זה בדוק ומנוסה: הדכדוך והעצבות הללו הן סם המוות, וכשבן אדם נכנס לתוכן - הוא חי כל כולו בתוך סם המוות, וזה מסוכן. בספר מלאכי (ג'יד) מתוארים אנשים שהולכים "קדורנית מפני ה'". כשאדם הולך קדורנית מפני ה' - הוא לא מוסיף לעצמו דברים טובים. לכן גם כל אותם הדברים הרעים שבטלה גורמת או שמצב רוח רע גורם - צום לא מתקן אותם.

בנוסף הסיגופים שאדם עשוי לקבל על עצמו לשם תיקון עבירותיו אינם מקבילים לעבירות עצמן. יש דרשה עתיקה על הפסוק "לִמְנַצֵּחַ מְזִמֹּר לְדָוִד, בָּבֹא אֵלָיו נִתֵּן הַנְּבִיא כְּאִשֶּׁר בָּא אֶל בֵּית

שָׁבַע" (תהלים נא,ב). לכאורה, הלשון של הפסוק איננה טובה ובהירה; הוא היה צריך להיות כתוב כך - בבוא אליו נתן הנביא על אשר בא אל בת שבע. ולכן פירשו את הפסוק כך: התשובה של דוד, שמתוארת במזמור, נעשתה באותו אופן שבו הוא בא אל בת שבע; ההתלהבות שלו בזמן התשובה הייתה כמו ההתלהבות בזמן העבירה, כאשר בא אל בת שבע. כך צריך לעשות תשובה - באותה ההתעוררות ובאותו הכוח שבהן נעשתה העבירה. וכשאדם מקבל על עצמו סיגופים - הם אינם בבחינה הזו.

אכן, אדם עשוי לעבור בכל מיני אפילה; הלא אפילו לאנשים מאמינים שחיים, פחות או יותר, חיים של תורה ומצוות, יש לפעמים מין חורים אפלים של יום או יומיים, או אפילו כמה חודשים, שבהם הם נכנסים למהלך של עבירה שגורת עבירה, עד שלבסוף הם מצליחים איכשהו להיחלץ מתוך האפילה הזו. אלא שהעיסוק במקומות האופל הללו והניסיון לתקן את אותן עבירות עשוי להיות קשה מאוד וגם מסוכן.

אז מה אפשר לעשות?

תשובה אחרת

לאמתו של דבר, למילה תשובה יש משמעות ברורה: חזרה אל ה'. משמעות המילה תשובה לא כוללת בתוכה ייסורים, עינויים או סיגופים, אלא רק חזרה. וכשאדם רוצה לחזור - הוא לא מוכרח

להתעסק בכל המקומות האפלים שהוא היה בהם. ובאמת, יש אופן אחר לעשות תשובה.

במדרש (ויק"ר כה) כתוב "אם נכשל אדם בעבירה, מה יעשה? אם היה למוד (=רגיל) לקרות דף אחד קורא שני דפים, ואם היה למוד לשנות פרק אחד ישנה שנים". גם העצה שנתן דניאל למלך נבוכדנצר היא עצה כזו (דניאל ד כד): "יִחְטְאֵךְ בְּצִדְקָה פָּרֶק" (את חטאך בצדקה פדה) - תן צדקה. לכאורה, אדם שחטא בגופו או בנשמתו - מה יועיל לו תשלום של כסף? אלא שהעצה הזו היא בכל זאת נכונה: קודם כל, נתינת הכסף תביא תועלת למישהו, וכך אדם עושה דבר שהוא טוב מבחינה אובייקטיבית; בנוסף, גם אם נתינת הצדקה לא מקבילה בהרגשתו של אדם לגודל החטא - בכל זאת יש בה תיקון.

בעניין זה, חשוב לדעת שאיננו יודעים את החשבונות של מצוות ועבירות; רק הקדוש ברוך הוא עושה את החשבונות הללו. גם אם בעינונו עבירה מסוימת היא עבירה חמורה ומצווה מסוימת היא מצווה קלה, איננו יודעים איך מסתכלים עליהן למעלה. הקדוש ברוך הוא עושה את החשבונות, והוא לא מספר לנו איך נמדדות כל המצוות והעבירות. במדרש (דבר"ו ו) דורשים על כך את הפסוק (משלי הו), "אַרְחַ חַיִּים פֶּן תִּפְּלֵס נָעוּ מִעֲגֻלְתֶּיהָ לֹא תִדְעַ", ומסופר שם משל למלך שרוצה שישתלו לו עצים בגינה: עצים מיוחדים ומשובחים, שהמלך נותן

חודש אלול הוא הזדמנות יוצאת מן הכלל לעשות תשובה: לא תשובה של הלקאה עצמית אלא תשובה של ניסיון לעלות יותר גבוה. זהו חודש בלי חגים, ולכן יש פנאי להוסיף - כל אחד בדבר שבו הוא שייך: אדם שלומד תורה - שילמד יותר מהרגלו; אדם של מצוות - שיעשה יותר מצוות; אדם שרגיל לעשות מעשה טוב מסוים - שיעשה אותו יותר; ואדם שרגיל לעסוק בעיון תפילה - שיעסוק בזה יותר. בחודש אלול ראוי לאדם להוסיף ולהרבות בכל דבר טוב שהוא יכול לעשות.

מגדל המים של השנה

חודש אלול הוא סוף השנה, אולם במובנים מסוימים הוא גם התחלת השנה, ומהצד הזה להוספה "עשה טוב" יש משמעות נוספת: היא עשויה להפוך את המאזן הסופי של אדם למאזן הרבה יותר טוב.

כפי שמופיע כבר בספרי המוסר הראשונים - אין כתוקף החסידות בראשיתה. כשאדם נכנס לדבר חסידות - הוא נכנס עם יותר לב, עם יותר התלהבות ועם יותר אש. ואולם גם אצל אנשים שעוסקים בעבודת ה' או בלימוד תורה יש התרופפות. חלק מן ההתרופפות הזו הוא דרך הטבע ואין לו תקנה, גם אם מדי פעם אנשים מתעוררים ומושכים את עצמם מחדש. לצער הלב, בני אדם מתעייפים; הלא גם חומרים מתעייפים (כחלק מחוק האנטרופיה), ולכן גם כשבונים גשר או

על הנטיעה שלהם תשלום גבוה יותר, ועצים פשוטים שהתשלום עבורם נמוך יותר. המלך לא מספר את התעריף של כל עץ, משום שאם הוא יספר - כולם ירצו לשתול את העצים המשובחים ואך אחד לא ישתול את עצים הקטנים. כך מוסבר מדוע הקדוש ברוך הוא לא מגלה את התעריף של המצוות והעבירות. איננו יודעים מה ערכם של מעשים וגם לא מה ערכם של בני אדם ועל מה דנים אדם בשמים לדיראון עולם או לחיי עולם. ייתכן שהמעשה הטוב שאנחנו עושים כתיקון נראה בעינינו קטן ביחס לגודל העבירה, אולם צריך לזכור שאיננו יודעים את ערכם האמתי של מעשים.

אומרים בשם הבעל שם טוב, שהמחלוקת שלו עם כל מיני אנשים שהתנגדו אליו הייתה נעוצה בשאלה איך נכון לקרוא את הפסוק "סור מִרְעָ וְעֲשֵׂה טוֹב" (תהלים לד, טו). אחרים היו קוראים אותו כך: סור מרע, סור מרע, סור מרע, ואחרי שסרת לגמרי מן הרע - ועשה טוב. הבעל שם טוב, לעומת זאת, היה קורא אותו כך: סור מרע, עזוב אותו, סלק אותו לצד - ועשה טוב, עשה טוב, עשה טוב. גם אם העבירות הן חמורות - אין טעם לשבת ולהתעסק בהן. אדם שעבר עבירה עשוי להלקות את עצמו על העבירה הזו - אבל זו לא הדרך לשוב בתשובה. אי אפשר לגרש חושך במקל; הוא פשוט לא מסתלק. הדרך לשוב היא ב"עשה טוב". ה"עשה טוב" הוא גם אפשרי והוא גם מוסיף טוב.

בצלחות ובסדינים וממשיך בדברים בטלים - כעבור כמה שנים, הצלחות כבר לא יהיו חדשות, הסדינים כבר יהיו קצת בלויים, ולענייני קדושה שהוא היה רוצה לעלות בהם - כבר לא יהיה לו כוח.

אמנם, אדם תמיד צריך לנסות לעלות למעלה. בכל מצב ובכל דרגה אסור לו להניח לעצמו לרדת למטה. כל אדם צריך לעשות מאמץ לעלות - בכל שלב בחיים ובכל מקום במסלול. ובכל זאת, כשאומרים לאדם בן שבעים לחזור לכושר הגופני שהיה לו כשהיה בן שלשים - הוא עשוי לומר: הייתי רוצה, אבל אני כבר לא יכול. חשוב לעשות את המאמץ דווקא בשנות הנעורים שבהם יש הרבה כוח.

פעם בדקו את היכולת הגופנית של חיילים בצבאות מעורבים, שבהם שירתו אנשים ממדינות שונות - בחורים אמריקאים מפונקים שחיו טוב ואכלו ברווח בנעוריהם, יחד עם בחורים ממקומות אחרים שהיו מורגלים יותר בסבל ובתזונה מצומצמת. בבדיקה הזו גילו שחיילים שבשנות הנעורים שלהם נהנו מתזונה טובה יותר, הגוף שלהם נבנה יותר טוב, ולכן היכולת הגופנית שלהם, גם בהמשך החיים, הייתה גבוהה יותר. אמנם, בהתחלה, כשהם יצאו לקרב, הבחורים המפונקים היו חלשים יותר ופחות עמידים בפני קשיים וסבל. אלא שעם הזמן התברר שהבחורים שגדלו בתנאים פחות טובים לא יכלו להגיע מעבר לנקודה מסוימת, בעוד

בניין מביאים בחשבון את ההיחלשות של החומר עם הזמן. אצל בני אדם ודאי יש התעייפות; גם אדם שמתחיל מלא ברצון טוב - לא נשאר כך אחרי חודשיים.

חודש אלול בתוך השנה צריך להיות כמו מגדל מים: מגדל המים נמצא במקום הכי גבוה בעיר, ומעלים אליו את המים כדי שמשם הם יוכלו לרדת ולהגיע לכל פינה בעיר. כשאדם נכנס לחודש אלול עם כל המרץ ועם כל הכוח - אמנם לא מובטח לו שהוא ימשיך כך, ובכל זאת, גם כשהוא ירד - עדיין יהיה משהו שייתן לו כוח. לעומת זאת, אם אדם לא מתחיל כך, אם ההתחלה היא בחולשה וברפיון - יהיה לו קשה מאוד לעלות משם, כשם שקשה להעלות מים שהמקור שלהם הוא נמוך למקומות גבוהים. אם אדם מתחיל בתנופה, אז גם אם עוצמת התנופה לא תימשך בכל השנה, היא בכל זאת תיתן לאדם את הכוח להמשיך מכוחה זמן מה.

העניין הזה נכון גם בחיים בכללם. בשביל אנשים רבים התקופה שבה הם יושבים ולומדים בישיבה יכולה לתת כוח ותנופה להמשך החיים, לזמן שבו הם יוצאים לעולם, שבו יש להם הרבה יותר מחויבויות ועיסוקים. כך גם לגבי אדם שמתחתן: אם הוא משקיע את עצמו בתקופה הראשונה בלימוד תורה ובתפילה בלב ונפש, יכול להיות שאחרי עשר שנים, כשהוא כבר יהיה יותר עמוס, התקופה הראשונה הזו תיתן לו את התנופה להמשיך הלאה. לעומת זאת, אם הוא מתחיל את שנות הנישואין

מירושלים. באותו אופן כשמבקשים "חדש ימינו כקדם", לא מבקשים חדש ימינו כמו שלשום או כמו לפני עשר שנים, אלא חדש ימינו כקדם - כמו שהיה ממש בהתחלה, כמו בתקופה של 'חסד נעורייך'.

כדי שתהיה התחלה כזו - צריך לעשות אותה כך. ולכן בחודש אלול טוב ללמוד, להתפלל ולעשות מצוות, ולעשות את כל אלה ביתר שאת. בחודש אלול כולנו יכולים לומר אחד לשני: יש לנו עכשיו הזדמנות - בואו נרוץ. יכול להיות שאחר כך אנחנו נרד, אבל אם נגיע בחודש אלול לנקודה של גובה, הנקודה הזו תיתן לנו את האפשרות לעלות יותר גבוה גם לאחר מכן.

פשוט לעשות

חוץ מכל הסיבות הטובות הללו להוסיף בטוב יש עוד סיבה אחת כללית: בעצם, אם יש הזדמנות לעשות דבר טוב - למה לחכות? כמו שכתוב ספר קהלת (ט,י): "כֹּל אֲשֶׁר תִּמְצָא יֵדֶךָ לַעֲשׂוֹת בְּכַחֲךָ - עֲשֵׂה!".

ישנה מחלה שאני קורא לה 'לִקְשָׁ...'. הרבה אנשים דוחים את המעשים הטובים שהם חושבים לעשות, מפני שהם אומרים: עוד לא הגיעה השעה הראויה. לכל אחד יש 'לִקְשָׁ...'. משל: יש אנשים שה'לִקְשָׁ...'. שלהם הוא 'לכשייפנה' - כשהם קמים בבוקר הם לא יכולים לעשות את המעשה הזה משום

שאותם הבחורים המפונקים, הצליחו להשתפר עוד ועוד עד שהם חזרו למצב גופני טוב וליכולות גופניות גבוהות. כשם שהאבחנה הזו הנכונה ביחס לשמירה על כושר גופני, כך היא נכונה גם ביחס לשמירה על כושר רוחני. כשאדם מתחיל משפל המדרגה, יהיה לו מאוד מאוד קשה, גם כעבור כמה שנים, לעלות ולהגיע למדרגה שאליה הוא רוצה וחולם להגיע. לעומת זאת, אדם שהגיע בתחילת דרכו למדרגה יותר גבוהה, יכול גם בהמשך - עם המאמץ הראוי - להגיע אל המדרגה הזו ואפילו לעבור אותה.

בנוסף, כשם שכתוב בספר תהלים (עז,ו), "חֲשַׁבְתִּי יָמִים מִקֶּדֶם שְׁנוֹת עוֹלָמִים" - כך טוב לכל אדם שיהיו לו "ימים מקדם", רגעים של התלהבות ושל עליה לזכור אותם בהמשך החיים. גם אם הוא לא יכול לשחזר את אותם רגעים - הוא יכול להמשיך לחיות מכוחם.

גם כשאנחנו מבקשים "חדש ימינו כקדם", איננו מבקשים שהמצב יהיה כמו שהיה אתמול, אלא כמו שהיה בהתחלה. באחת הקינות שאומרים בתשעה באב עושים השוואה בין מה שהיה "בצאתי ממצרים" ובין מה שהיה "בצאתי מירושלים". ובאמת, אם רוצים להשוות את היציאה לגלות לזמנים אחרים לא צריך להשוות אותה לימי שפוט השופטים - שאז הניגוד לא יהיה כל כך בולט - אלא ליציאת מצרים: איך יצאנו מצרים, אלו פאר והדר, אלו כבוד וגבורה; ולעומת זאת - איך אנחנו יוצאים

את השנים, את המציאות, כך שכבר לא נשאר מהם הרבה. במקום זה, אדם יכול לתפוס את המציאות: לעשות דברים היום, עכשיו. ברגע שהוא יכול לעשות משהו - הוא מנסה לעשות אותו. ומחר? מחר, אם הוא יהיה יותר מסוגל הוא יעשה דברים הרבה יותר יפים. אמנם, אי אפשר לעשות הכול עכשיו, ברגע זה; ובכל זאת אפשר לעשות הרבה דברים, ואת הדברים האלה אדם צריך לעשות. ואם בהמשך יהיה הרבה יותר טוב - אז הוא יוכל לעשות את הדברים יותר טוב, שום דבר לא יפריע לו. אם באמת אדם מגיע לשלב אחר בחיים והוא מתמלא במרץ, כפי שקורה לפעמים לאנשים שמוצאים את מקומם או את תפקידם - מה שהוא עשה קודם לא יפריע לו לעשות עכשיו. אדרבה, אם הוא היה יושב ומתבטל קודם ולא היה עושה מה שעשה - כנראה שגם המרץ לא היה מגיע.

בחודש אלול השערים נפתחים וזו הזדמנות לעשות תשובה. צריך לקפוץ על ההזדמנות הזו ולנסות להכניס לכיסים כל מה שאפשר, משום שבמשך הזמן הדברים יוצאים לאט לאט מהכיסים. במקום לדחות את הדברים עד שיגיע הזמן הראוי, המקום הראוי וכל התנאים הראויים, אפשר לקחת את ההזדמנות של סוף השנה ופשוט לעשות אותם.

שהם ממהרים; הם דוחים אותו ומתכננים לעשות אותו כשהם יחזרו מהעבודה ויהיו להם שעות פנויות - מה שבדרך כלל לא קורה. יש בחורים שמתכננים לעשות כך וכך דברים לכשהם יתחתנו; הרי עכשיו יש להם כל מיני צרות - לכשיתחתנו יגיע הזמן המתאים לכך. אלא שבדרך שכשהם מתחתנים הם מגלים שהצרות בסך הכל מתחלפות בצרות אחרות. ויש אנשים שאומרים: לכשנצא לפנסיה. רוב האנשים יוצאים לפנסיה ולא מגשימים את הדברים הגדולים שהם רצו לעשות. כך אדם דוחה את הדברים ותולה את עצמו בציפיות שווא וחלומות הבאי, ושום דבר של ממש לא יוצא מזה.

כך הסביר הרבי מקוצק את מה שאמר פרעה מלך מצרים לבני ישראל "נִרְפִּים אַתֶּם נִרְפִּים, עַל כֵּן אַתֶּם אֹמְרִים: נִלְכָּה נִזְבְּחָה לָהּ; וְעַתָּה לָכוּ עִבְדוּ" (שמות ה,ז): אתם נרפים ולכן אתם אומרים בלשון עתיד - נלך, נעבוד. במקום לשבת ולתכנן 'נלכה', 'נזבחה' - לכו ועבדו! במקום לדבר על כך שאתם רוצים לצאת למדבר ולעבוד שם את ה' - בינתיים, הכינו לבגדים. ואמר על כך הרבי מקוצק: פרעה צדק בעניין הזה. במקום לשבת ולחלום מה יהיה בעתיד הלא נראה לעין, שבו, כך אדם לפעמים מקווה, הוא יקבל כוח וגבורה, אומץ ומרץ ועוד כל מיני מעלות; במקום זאת - פשוט עשה עכשיו מה שאתה יכול לעשות.

אנשים עושים כל מיני דברים בתוך הזמן שלהם והדברים הללו אוכלים את הזמן,

תשובה

פורסם בספר "לקסיקון התרבות היהודית בזמננו"

המושג "תשובה" הוא מאותן מילים עבריות שאין להן תרגום מדויק בשום שפה אחרת. זהו מושג הרבה יותר רחב ועמוק מן הרעיון של "חרטה". הגדרה יותר כללית ומקובלת של התשובה היא "שיבה, חזרה". התשובה היא, אפוא, מסע של חשבון נפש בלתי נלאה שאורכו כאורך חיינו. לא מדובר ברגשות אשם, כי אם באי-שקט רוחני הגורם לנו לחוש צורך לבחון את העבר. אנחנו מרגישים שאנחנו כבר לא 'האדם הנכון במקום הנכון', שהפכנו לזרים בעולם שאת מבנהו ומהלכו איננו מצליחים לפענח.

משום כך אנחנו מחליטים לפנות לאחור ולהתבונן בעבר. מסלול ההליכה אל העבר תלוי, כמובן, באדם עצמו, ומשום שכל אחד מאתנו הוא ייחודי ברור שכל אחד ואחד ילך בדרכו האישית שלו, ללא חברים למסע שעליהם יוכל להישען. ואולם בשמים יש שיערים רבים, וכל אחד מאתנו יכול לטעון שיש לו שער משלו - כל עוד בוערת בו התשוקה העזה לעבור דרכו; ובמילים אחרות: כל עוד אנו באמת מרגישים צורך להינחם על מעשינו. דוגמה לכך הוא המלך מנשה, הזכור לדיראון עולם כאחד הגרועים שבמלכי ממלכת יהודה. המדרש (ירושלמי סנהדרין פ"י) ספר שהמלאכים נעלו בפניו את דלתי התשובה, ואז הקב"ה בעצמו חתר לו חתירה מתחת כיסא כבודו ופתח עבורו פתח חדש.

הצורך לחזור בתשובה נולד מתוך ההבנה ששינוי הוא מחויב המציאות. אין טעם לקונן על חטאי העבר: מי שבא במגע עם הרע סופו להזדהם, כשם שמי שנוגע בבועז מתלכלך, גם כאשר הוא מתכוון לנקותו. תופעה אחרת, אולי פחות רווחת, היא אנשים אשר יש להם, אולי, נטייה מסוימת למזוכיזם והם פשוט נהנים מהעלאת זיכרונות ישנים כאלה. באומרנו שעלינו להפסיק לחטט בעבר הכוונה היא לכך שאין טעם לחשוב שוב ושוב על העבר ולחוות אותו מחדש כפי שהיה, על כל הפגמים והטעויות שבו; במקום זאת עלינו לצייר לעצמנו את

העבר כפי שצריך היה להיות. הדחף העיקרי לתשובה הוא הרצון להוכיח כוונה אמיתית להשתנות. אדם שמתחרט, שחוזר בתשובה, הוא מי שמרגיש צורך לא רק לגאול את העבר אלא גם לבנותו מחדש, כפשוטו.

כאן צץ, כמובן, מכשול אפיסטמולוגי, שיהיה עלינו להתגבר עליו אם ברצוננו לנהוג על-פי החוק המוזר של התרמודינמיקה הידוע בשם "חוק האנטרופיה". עובדה ידועה ומוכחת היא שהזמן הוא חד-כיווני, שאין להעלות על הדעת חזרה למצב קודם. לכן התשובה היא עניין פרדוקסלי. ואולם יש לזכור שלא מצפים מאתנו לחזור בתשובה ביקום קונבנציונלי: אנו עושים תשובה ביקום שכלל אינו מודע לחוקי הפיזיקה; יקום שבו ההווה, העתיד והעבר מתמזגים לרצף על-זמני; יקום שבו חץ קטלני יכול לשוב לאחור בצורה כל כך שלמה, עד שאיש לא יעלה על דעתו שהוא אי-פעם יצא מאשפת החיצים. במילים אחרות, התשובה מכניסה אותנו למעין מצב של 'חוסר משקל' שבו אנו יכולים לבחור, למשל, להפך את משמעותו של הערך הקונבנציונלי שלנו על-ידי כך שנציב + במקום -, או להפך.

בעולם השפל הזה יש דברים שאותם אנו אוהבים במיוחד. כל אחד ואחת אמורים להכיר את המוזרויות שלהם בתחום הזה. יש בינינו אנשים שבשבילים לתת כסף זה כמו תלולית חול, ואילו להתנצל זה כמו הר גבוה. משום כך חשוב לשים לב: כאשר מביאים קורבן לקב"ה יש לוודא שמציעים לו משהו שבאמת יקר ללבכם, משום שהקב"ה אינו מעריך עסקאות של שוטים.

לשם כך עלינו להכיר את עצמנו לפני ולפנים ולאמוד היטב את נשמותינו. ואם נחליט לא רק להתחרט, אלא גם לעשות תפנית, הדברים ילכו וייעשו יותר ויותר קשים ומסובכים ככל שנתקרב אל מעמקי ישותנו, אל קרקעית התהום. בתהומות הללו אנו רשאים להאמין שנשמותינו באמת אינן רחוקות מהקב"ה; אבל עד שנגיע לשם לא נשתכנע שבאמת התרחש במעמקי לבנו שינוי מהפכני, שינוי שמגיע מעל ומעבר לכל חוקי היקום. מכאן שלהתחרט זה לא רק להכיר בעוונותינו: תשובה פירושה לחפור עד למעמקי הנשמה ולגלות שהרגשות שאנו מרגישים הם הרבה יותר עזים מן הרגשות שהיו לנו בזמן שעברנו את העבירה - עד כדי כך שהרגשות העכשוויים מוחקים את רגשות העבר.

מסע כזה אל העבר הוא הישג שלא קל להגיע אליו, בעיקר משום שהוא כרוך בתהליך מתמשך. כי גם אם לרגע קט נאמין שהגענו לעומק הרצוי, אנו עתידים לגלות שהאי-שקט הרוחני שלנו חוזר ומתעורר, ומחייב אותנו לצלול פנימה עוד ועוד, ומיד. אגב, האי-שקט הזה איננו נובע בהכרח מההיזכרות בפגם זה או אחר: באותה מידה הוא יכול גם לנבוע מזיכרון של מעשה ראוי לשבח, אשר לאור ההתפתחות האישית שלנו אינו עונה עוד על צרכינו העמוקים.

זאת ועוד: אם אנו רוצים להתעלות ולהגיע למדרגות פילוסופיות יותר עלינו להכיר בכך שההבחנה המניכאית בין טוב ורע איננה כל כך ברורה; אפילו במערבונים יש ל"טובים" ול"רעים" כמה תכונות משותפות. על כן אל לנו לצפות לכך שהתשובה תעניק זכויות בלעדיות לעושי הטוב או לעושי הרע כשלעצמם. התשובה שואפת לתכנית מרחיקת לכת; שאיפתה היא לבנות סולם ערכים חדש לקיום האנושי, עם דגש מיוחד על יותר עומק. ולכן אין כל טעם לנבור בחטאי העבר; במקום זאת יש לראות את הפגמים הללו כזרעים של מידות טובות, משום שהם המניעים את המסע שלנו לאחור, אותו מסע המאפשר לנו לבנות מחדש את אישיותנו ואת עברנו.

בספר העיקרי של תורת הקבלה אנו למדים שהגבוהים מכל הם "מאן מנכון די חשוכא מהפכן לנהורא וטעמין מרירא למתקא" (הקדמת הזוהר) - אלה מכם היכולים להפוך חושך לאור ומר למתוק; הם אלו שזוכים להיכנס בשערים הנשגבים ביותר. ואין בכך כל פלא, שהרי הישגים בסדר גודל כזה מעידים על מדרגה גבוהה של תשובה. העבר עובר מטמורפוזה גמורה, המהפך הוא שלם. בכל פעם שאדם מתבונן ביחסו אל אדם אחר, או אל היסטוריה של אומה או של דת, אל-לו להסתפק בבקשת סליחה על הרע שעשה. זו אינה תשובה: זוהי חובה בסיסית. עלינו לראות את הטעויות והפגמים שלנו כגורם בונה, כראשיתו של סיפור חדש ונפלא. וביתר עומק: עלינו לטפל טיפול שורש לא בכישלונותינו, אלא בעבר שהוליד אותם.

תשובה על קנה המידה

שיחה, כ"ו אלול תשמ"ה, מתוך ספר חדש
על חגי תשרי שעתיד לראות אור בעז"ה

צדיקים אנחנו

מעצם טבעם של בני אדם, סתם אדם אינו "משים עצמו רשע" - אדם אינו מגדיר את עצמו, מבחינת ההכרה הפנימית שלו, כרשע, כאיש שעושה דברים מגונים, מפני שיש לו התנגדות פנימית לראות את עצמו כפגום. בדרך כלל אדם מגדיר את עצמו כאדם הגון, גם אם לא תמיד כאדם המובחר. כשם שנדיר מאד לפגוש אדם שיגדיר את עצמו כטיפש - אדם מוכן להגיד שיש חכמים, נבונים ופיקחים ממנו, שיש אנשים שיודעים יותר ממנו, אבל לא להגיד על עצמו את המילים "אני טיפש" - כך יש לאדם גם רתיעה מהגדרת עצמו כרשע. מפני שכשאדם מגדיר את עצמו כרשע הוא בעצם אומר: "אני לא בסדר. בעצם, במהות, בשורש הדברים, אני לא בסדר", ואדם לא יכול לחיות עם התפיסה הזו באופן פרמננטי, בקביעות. בן אדם לא יכול לחיות עם ההכרה וההרגשה שהוא לא כמו שצריך להיות, שהוא לא נוהג כדרך שאדם צריך לנהוג.

מה עושה אדם שבכל זאת נמצא במצב כזה, אדם שבכל זאת לא עושה את כל הדברים הראויים להיעשות? בדרך כלל, הפתרון של אדם כזה הוא להגדיר מחדש את העניין של "בסדר" לפי המצב והמציאות שלו באותה עת, וכך בכל מצב שהוא, אדם מרגיש שהוא בעצם בסדר. סיפרו לי לא מזמן על גנגסטר אחד שרצח כמה וכמה אנשים, וברגעיו האחרונים, לפני שהוא נהרג בקרב יריות עם המשטרה, הוא הספיק להשאיר פתק: כאן מת אדם עם לב רחום. איך יכול להיות שכך אדם כזה תפס את עצמו? הוא פשוט הגדיר את המושג "רחום" ביחס לעצמו, וכיוון שאולי הוא מעולם לא בעט בחתול בזדון - הוא תפס את עצמו כרחום.

כחלק מאותו העניין, ניתן לומר שההבדל בזמננו בין אדם שמחלל שבת בפרהסיה ובין אדם ששומר שבת, מבחינת התודעה העצמית שלהם, הוא רק ההגדרה השונה של "מנהג חסידות". אדם שמחלל שבת חושב, בדרך כלל, שמי שלא נוסע בשבת נוהג מנהג חסידות. אדם כזה מרגיש שהוא יהודי טוב והגון; הוא יכול לקבל את העובדה

שיש גדולים וטובים ממנו - יהודים יראים ושלמים שמדקדקים ואינם מחללים שבת והוא אינו מקנא בהם ואין עינו צרה בהם, כל זמן שהם לא זורקים עליו אבנים - ועדיין הוא תופס זאת כסוג של מנהג חסידות. אנשים שרוצים להדר ולדקדק - זה עניינם, הוא לא מעוניין בזה. העניין הזה הוא גם לימוד זכות על ישראל, שצריך לזכור אותו. לפני שכועסים על אדם מישראל בשל מעשיו, צריך לזכור שבעצם כולנו שווים פחות או יותר, אלא שכל אחד מאיתנו מציב את הסקאלה, את סולם המדרגות, באופן שונה (בין אם זה עניין של חינוך או שזה נובע מגורמים אחרים), ואין שוני מהותי בין אנשים.

כשאחי יוסף נתפסים בגניבת הגביע של יוסף הם אומרים "מה נצטדק", והגמרא מפרשת את הביטוי הזה כראשי תיבות - "נכונים אנחנו, צדיקים אנחנו, טהורים אנחנו, דכים אנחנו, קדושים אנחנו". לאמיתו של דבר, לא רק אחי יוסף הרגישו כך אלא כולנו מרגישים כך; לכל אחד מאיתנו יש את ה"נצטדק" המהותי שלו.

גמד בין גמדים

זוהי אחת הסיבות של העיסוק בכל מיני דברי מוסר, ובסיפור מעשיהם של אנשים גדולים, בפרט בימים שבהם אנו נדרשים להתעוררות הלב. עיסוק כזה נותן לאדם פרספקטיבה על השאלה איך צריך להיראות אדם. כאמור, כל אדם מגדיר את הקיום הראוי, את האופן שבו אדם צריך להיראות, בערך כתבנית דמותו, לפעמים עם קצת שיפוצים. ההנחה של אדם היא שאם יעשו שיפוץ קטן או יוסיפו איזה פרט קטן - הוא יהיה אדם מושלם. ולכן כשהוא עושה שינויים, השינויים הללו אינם שינויים דרסטיים, אלא לכל היותר מין ניתוח פלסטי קטן. בשביל לצאת מהתפיסה הזו אדם צריך להעמיד את עצמו מול דמות בעלת שיעור קומה. אנחנו מספרים על אנשים גדולים כדי להבין איך נראה אדם הגון או לאיזו מדרגה יכול בן-אדם להגיע. כשאדם חי כל חייו כגמד בין גמדים, אז גם אם יש גמד גבוה יותר ממנו, הוא עדיין מרגיש שבסך הכל כולם עומדים עדיין באותו שיעור קומה פחות או יותר, ולכן הוא אף פעם לא ידע שהוא גמד. לעומת זאת, כשלאדם יש ציור של אדם גדול, ולידו הוא מעמיד את הדמות הקטנה שלו - הוא יכול לקבל פרופורציה על שיעור הקומה האמיתי שלו.

כתוב במדרש (תדב"א כה) שאדם צריך לומר: מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי אברהם יצחק ויעקב. זו ודאי לא דרישה פשוטה, וככל שיודעים יותר על עניינם של האבות, הדרישה הזו נעשית יותר יותר גדולה. ובכל זאת, דמויותיהם של האבות צריכות להיות קנה המידה, יהודי צריך להימדד אל מול מעשי האבות. יכול להיות שהוא רחוק

ממדרגתם ושהוא לעולם לא יגיע אליה, ובכל זאת כשהוא קובע את שיעור הקומה שלו - הוא צריך לקבוע אותו על פי מדרגת האבות.

להתחרט על קנה המידה

כשאדם חי במציאות קטנה ועושה חשבונות קטנים, אין לו אפילו יכולת להעריך ולעשות את החשבון הגדול. זוהי הסיבה שכשאנשים עושים תשובה, ובפרט בימים נוראים, הם מתקנים בדרך כלל כל מיני עניינים קטנים. אמנם לאדם ממוצע שאיננו אדם גדול ישנן המון בעיות קטנות, והוא לא צריך לחפש הרבה כדי למצוא את החטאים הקטנים שלו. ועדיין כל אלה הם דברים קטנים, וכשאדם עוסק בדברים הקטנים הללו, הוא לא יכול לעסוק בתבנית הגדולה. כך כל המנעד של תנודות שאדם עושה הוא מנעד של סנטימטר אחד קדימה וסנטימטר אחד אחורה, עלייה קטנה וירידה קטנה, ושום דבר גדול לא יכול לקרות. אדם משחק בתנודות קטנות ובסך הכל נשאר באותו המקום, והוא לא עושה תפנית שהיא באמת שינוי מהות. התשובה נעשית בתוך הממדים של האני הקטן, ובממדים הללו, גם אם נעשים תיקונים ושינויים מסויימים, הם לא מגיעים לכדי התרוממות של ממש.

כדי לצאת מתחום השינויים הקטנים אדם צריך לקבל תמונה אחרת, תמונה של אדם גדול באמת, ואז, אם הוא מבקש מחילה וסליחה, הוא מבקש זאת על כך שהוא כל כך קטן כאדם. לא על כך שבתור בריה קטנה הוא פנה לכיוון הלא נכון אלא על עצם העובדה שהוא הרשה לעצמו להיות בריה קטנה. אדם עתיד ליתן את הדין לא על דברי הבאי קטנים שהוא עשה, אלא על כך שהוא החליט להיות גמד, על כך שהוא החליט להיות בריה מאובקת.

אמנם אדם לא מחליט את ההחלטות הללו באופן רשמי, הוא לא קם יום אחד ומחליט שהוא יהיה רשע קטן, אבל הוא בונה את עצמו ואת חייו באופן כזה. כפי שמקובל בימינו, אנשים צעירים חושבים שיש להם עדיין אילן גדול להיתלות בו. אדם שמרגיש שהוא לא ממש כמו שהוא היה צריך להיות בתכלית השלימות, ישר יודע את מי להאשים: ההורים שלי חינוכו אותי כך, האבא שלי הסתכל עלי בעין עקומה, האמא שלי חייכה אליי יותר מדי, גדלתי בבית ספר כזה וכזה וכך הלאה, וכך הוא מסביר מדוע הוא יצא אדם עם אישיות כזו וכזו ועם בעיות כאלה וכאלה. מסתבר גם שהנטיה הזו לא עוברת עם השנים: אדם עשוי למשוך את ההאשמות האלה במשך 60 שנה, ולהמשיך לדעת בדיוק מי אשם בכל הבעיות. אפשר לתלות את הקולר בגורמים רבים

ושונים: באביו ואימו, ברבותיו ובמקום שבו הוא גדל, אם הוא היה בתנועת נוער - גם היא אשמה, ואם הוא עבר חוויות קשות אז גם הן אשמות. בסופו של דבר אדם בונה את התבנית של הוויית עצמו בהתחשב בכל הדברים הללו, ובגודל המתאים להם.

כאשר אדם מתעורר בשלב מסוים ומגיע למודעות לגבי מצבו, זו צריכה להיות התעוררות שנוגעת לעצם עמידתו המהותית. אם אדם מתחרט, זו לא צריכה להיות חרטה קטנה על כל מיני פרטים, אלא חרטה גדולה על ההווה בכללותה, על קנה המידה שבו הוא מודד את עצמו. אדם צריך להתחרט חרטה גדולה על כך שהוא מסכים להיות במקום ובמצב שהוא נמצא, על כך שהוא מסכים להישאר בדיוק אותה הדמות ואי אפשר אפילו לבקש ממנו לעשות שינוי דרסטי.

החסרון הכללי באישיות

לפעמים אדם עוסק בפרטים קטנים, כאשר לאמתו של דבר העניין בכללותו איננו, כמו אדם שמתקן רצועה של סנדל בזמן שבכלל אין לו רגל. אדם עשוי להתחרט על כל מיני פרטים קטנים, והוא אף פעם לא מגיע לחשוב על הבעיה הכללית - איזה מין בן אדם הוא. מרוב העיסוק בתיקון של עניינים פרטיים אדם לא מגיע לבדוק את הבעיה הכללית.

ר' שמחה בונם מפשיסחא סיפר סיפור על שלושה אנשים שישבו בבור חשוך, שניים מהם היו אנשים חכמים והשלישי היה קצת שלומיאל. בכל יום היו משלשלים להם אוכל לתוך הבור בחבלים, והאיש השלומיאל היה בכל פעם הופך את הכלים ושופך את האוכל שלו. אחד מהחכמים ישב וטרח פעם אחר פעם ללמד אותו איך להשתמש בכלים כדי שהוא יצליח לאכול. החכם השני, לעומת זאת, כלל לא התערב בעניין. לאחר זמן מה אמר החכם הראשון לחכם השני: הרי אתה רואה שידידנו נמצא במצב קשה, למה אתה לא עוזר לו? אז החכם השני ענה לו: אתה אמנם מלמד אותו בכל פעם איך להשתמש בכלי מסוים, אלא שאחרי שבוע, כאשר הוא כבר לומד זאת, מחליפים את הכלי בכלי אחר ואז הוא שוב לא יודע איך לאכול. לעומת זאת, אני חושב כל הימים הללו איך אפשר להכניס אור למקום הזה, ואז ממילא לא תהיה בעיה. לפעמים אדם מנסה לפתור בעיה פרטית, שבאמת חשוב לפתור אותה, אלא שכאשר יש פתרון שהוא כמו אור שמאיר על העניין - אז הבעיה הפרטית הזו נפתרת מתוך עצמה.

בניח שאדם מחליט להשקיע יותר בלימוד תורה. הוא יכול להשקיע עוד חצי שעה ביום בלימוד, וחצי השעה הזו עשויה להיות חשובה ומועילה, אלא שאם לאדם בעצם, באמיתות הלב, לא אכפת מכך - חצי השעה הנוספת כלל לא תועיל לו. לעומת זאת אם הוא ישקיע את הזמן הזה בעיקרם של דברים - יכולה להיווצר תמונה אחרת. אם אדם היה מגיע למצב שבו, בניח, הוא יושב ולומד גמרא בהנאה גדולה, כמו אנשים שנהנים מקריאת רומן או ספר בלשים (גם אם לא באותה מידה של חרדת קודש): הוא, למשל, לומד על מחלוקת של אב"י ורבא, והוא רוצה לדעת מהו סוף הסיפור - בגמרא, בראשונים ובאחרונים. הוא לומד דף אחרי דף ושוקע בתוך הסיפור של הגמרא, הוא שוכח את הזמן ואת המקום שבהם הוא נמצא, ומה שמעסיק אותו כעת זה רק הסיפור. אם לאדם יש את התשוקה הזו, אז לא צריך להגיד לו: אתה צריך לשבת עוד חצי שעה וללמוד. להפך, הדבר היחידי שצריך לפעמים להגיד לאיש כזה הוא שהגיע הזמן להפסיק. כמו ילד שקורא יותר מדי ספרים, וצריך לקחת לו את הספרים ולכבות לו את האור, כך לאדם כזה צריך להחביא את הגמרא ולהשגיח עליו שלא ישקע בלימוד יותר מדי. וכך באמת מספרים על כמה אנשים גדולים שהיו נכנסים לעיון בנושא מסוים בגמרא, עם רגל אחת על הקרקע ורגל השניה על הכיסא, וכך הם היו עומדים שש שעות עם הגמרא ולומדים. הם רק רצו לבדוק עניין מסוים, והם נכנסו לתוכו עד שהם פשוט שכחו שהם עומדים בפוזיציה הזו, וכך הם נשארו במשך שש שעות. דבר כזה קורה לכל אחד בהנאות שלו: יש אנשים שמסתכלים ככה על משחק כדורגל, ואחרים שוקעים כך בדברים אחרים.

הדוגמא הזו מראה שברגע שנוצר שינוי במהות הבסיסית, אדם לא זקוק לאמצעים חיצוניים או למישהו שיגיד לו מה לעשות ומה לא לעשות, משום שהדברים הדברים הללו נובעים מתוך המהות של עצמם ואינם נזקקים לאילוצים אחרים. אדם שרוצה ללכת למקום מסוים לא צריך שידחפו אותו או שיגידו לו: נו, זוז כבר. הוא הולך מתוך רצון עצמי ומתוך ראייה עצמית.

אם אדם עושה תשובה, אז הוא צריך לעשות תשובה על הדברים הללו: לא על הפגם בפרטים, אלא הפגם בהווה הכללית של האישיות, על המקום שבו אדם עומד. סיפרו על ר' משה לייב מסאסוב, שהיה צדיק גדול, שפעם אחת הבן שלו נחבל בחצר והוא רץ אליו החוצה לטפל בו. אחר כך הוא התחיל לבכות מרוב התרגשות. שאלו אותו: הבן שלך בסך הכל נחבל, למה אתה בוכה? אז הוא ענה: אני לא בוכה על כך שהבן שלי נחבל, אני בוכה משום שנזכרתי שאכפת לי יותר מהבן שלי מאשר מילד אחר. בשביל ר' משה לייב מסאסוב, הגילוי האישי שהוא לא מרגיש אהבת ישראל כראוי

היה כאב לב גדול. הוא עצמו היה אומר שמי שלא יכול למצוץ מוגלה מפצע של ילד יהודי עוד לא הגיע לחצי המדרגה של אהבת ישראל. כשזהו קנה המידה של אדם, אז הבעיה שלו איננה שהוא עבר על סעיף קטן מתוך ספר שמירת הלשון ודיבר לשון הרע על מישהו אחר, מפני שאם יקרה לו דבר כזה, הוא כבר לא יוכל לישון בלילה מרוב דאגה לנשמתו. רק כאשר החיסרון המהותי לא מציק לאדם והוא יכול לישון בלילה בלי בעיה - הוא נזקק לקבל את חשבון הנפש שלו מתוך הספר, ולבדוק בסעיף קטן מסוים אם הוא היה בסדר או לא. אם עבירה היתה כואבת לאדם כמו כאב בטן או כמו כאב שיניים - הוא לא היה מרבה לעשות אותה, והוא גם לא היה צריך לחפש בסעיף קטן כדי להגיע אליה. זה שאדם הולך לחפש את העבירות בסעיפים הקטנים - זה מראה שאין לו שום הרגש עצמי, שהוא נעשה מבפנים בבחינה של בשר המת, ולכן הוא באמת לא חש בשום דבר.

העיקר הגדול הוא שאדם לא יחפש אלו פרטים חסרים לו אלא שיעמיד את עצמו מול כלל המציאות שלו. בעצם המציאות של האדם נמצא החיסרון וכשהוא עומד אל מול כלל המציאות הוא יכול להבחין בו.

התקוות הרגש

באותו עניין של רמת הציפיות העצמיות של אדם, חשוב לדעת דבר נוסף. אנחנו חיים בעולם שבו, בגלל מבנה החברה ומבנה חיים, אנחנו נתקלים ברוע ובעבירות באופן הרבה יותר תדיר ומצוי מבעבר. כתוצאה מהמפגש הזה קורים שני דברים.

הדבר הראשון שקורה מכח הניסיון והמפגש עם הרוע הוא התקוות מתמידה של הרגש. כל דבר שמזעזע אדם בפעם הראשונה שהוא רואה אותו, מפסיק לזעזע אותו לאחר שהוא רואה אותו עשר או עשרים פעמים. ההתקוות הזו היא חלק ממהות הנפש, והיא קורית לגבי כל מיני דברים. אדם שרואה אנשים נהרגים בפעם הראשונה יכול להקיא את מעיו. כשהוא רואה זאת בפעם המאה, אז הוא מסתכל על כך, בדרך כלל, עם פחות התרגשות. באותו אופן, כאשר אדם הולך ונתקל, פעם אחר פעם, בעולם שלם שבו יש מהויות של רוע ושל עבירה, נוצרת איזושהי התקשחות. הקטע שבו התרחש המפגש עם הרוע נעשה כמו פיסת עור שהוכתה פעם או פעמיים, והיא מצטלקת ונעשית קשה יותר ופחות רגישה. בנקודה הזו, הרגישות של אדם הולכת ופוחתת, והוא כבר לא מזדעזע.

מעבר לעצם ההתקפות של הרגש קורה דבר נוסף: אותו מעשה שקודם לכן כלל לא עלה על הדעת, נעשה, אחרי זמן מסוים של התקפות, חלק מהעולם של אדם. זה לא אומר שאדם בהכרח יעשה את אותו מעשה באותו רגע, אבל הוא כבר יכול להבין אותו, ואחרי שהוא מבין הוא יכול גם לסלוח, ואחרי שהוא סולח הוא כבר יכול לעשות את אותו מעשה.

אדם עשוי לשמוע דבר מסוים בפעם הראשונה ולהרגיש שהוא לא יכול לשמוע אותו, אלא שאחרי עשר פעמים שהוא שומע אותו - זה כבר לא אכפת לו, ובפעם שאחר כך זה עלול לקרות לו בעצמו. כשהייתי צעיר שמעתי פעם ברדיו שיר שהמילים שלו היו פסוק מתוך שיר השירים. זה אמנם היה פסוק שקט ותמים וצנוע, ובכל זאת הרגשתי אז צרימה מאוד בולטת מכך שמישהו לקח קודש קודשים ועשה ממנו שיר כמו כל השירים שברדיו. כך נאמר על ידי חז"ל (סנהדרין כא, א) - שהתורה מתרעמת על כך שלוקחים אותה ועושים אותה ככינור של לצים, וזו היתה הרגשת הזעזוע שהרגשתי אז. אלא שאותו שיר היה שיר פופולרי, והשמיעו אותו פעם אחר פעם, וכמה פעמים כבר אפשר להזדעזע? כיום כבר עשו דברים מעין אלה באופן הרבה יותר גרוע, ואף אחד לא מזדעזע.

כשאדם שלא רגיל בזה רואה בפעם הראשונה חילול שבת הוא מרגיש שהקרקע נשמטת מתחת רגליו. כשהוא רואה זאת בפעם ה-15 או בפעם ה-500 - זה כבר עובר בשקט. נוצרת התקפות שמכוחה אדם מגיע למצב שבו כלל לא אכפת לו שיש דבר כזה, אחרי זמן מסוים הוא מוכן להבין ולסלוח, ואם זה נמשך ואדם נכנס עוד ועוד פנימה, הוא מגיע למצב שבו גם אם הוא לא מחלל שבת בפועל - הוא מסוגל לדמות את עצמו באותו מצב בלי להיות מזועזע.

ישנה טענה רווחת על השחתת הנפש שנוצרת מחמת מלחמה - כל מלחמה שהיא. הטענה הזו נכונה והיא גם מופיעה בחז"ל: זהו פשוטו של המאמר ש"כשר שבטבחים - שותפו של עמלק" (משנה קידושין ד). לכאורה כשר שבטבחים הוא יהודי ירא שמים ששוחט בכשרות - איך אומרים עליו שהוא שותפו של עמלק? אלא שאחרי שאדם שוחט עוד ועוד והורג עוד ועוד, הוא כבר מתרגל לעניין, והריגה, במהות, כבר לא כל כך מפחידה אותו. זה נכון הרבה יותר, כמובן, בכל מקרה של מלחמה, גם כשהיא נעשית לשם קדושה ולשם מצווה - אדם שמשתתף בה עדיין עלול להתרגל להריגה. יש מהלך מתמיד, שלב אחרי שלב, שיוצר מצב שבו האימה מסתלקת.

הקליפה שמכסה את הנשמה

כשאדם רואה דבר לא טוב בפעם הראשונה, הוא לא יכול להאמין שיש דבר כזה. כשהוא רואה אותו בפעם האלף, הוא כבר לא מפתיע אותו, לא מרתיע אותו, ולא עושה עליו שום רושם. אם מדובר בפרט מסוים או בחטא מסוים, נוצרת לגביו התקחות באופן פרטי. ובאמת בגמרא יש דיון בגנותם של כמה וכמה מקצועות, שעומדים על המגע היומיומי, במסגרת אותם המקצועות, עם פיתויים ועם נסיונות מסוימים. עצם המגע המתמיד איתם יוצר שחיקה בנקודות המסוימות הללו, כך שאדם לא מסוגל יותר לעמוד באותה מדרגה, ההתרגלות הזו שנוצרת בתוך הנפש גם פותחת פתח לפיתוי.

אולם מעבר להתקחות הפרטית ישנו מהלך נוסף, משמעותי יותר, של קהות ושל התקחות. בעולם שבו אנחנו חיים בעולם יש גם התקחות כוללת מאד של כל המהות של רע וטוב. יש מקומות בתוך העולם שלנו שהמילים רע וטוב כבר לא משמשות בשום שימוש, ואפשר להבחין בכך כשקוראים עיתונים. ייתכן שמישהו ידבר על מלפפון רע ועל תפוח טוב, אבל מונחים כמו טוב ורע כמונחים שקובעים מהויות - כמעט יצאו מן העולם. כתוצאה מהחשיפה למקום שבו ההבדל בין טוב ורע מפסיק להיות כל כך חשוב, אחרי שאדם רואה את הטוב ואת הרע משמשים בערבוביה כל הזמן, כאשר הם נמצאים ביחד וכאשר אדם מכיר אותם כל כך טוב - הוא כבר לא יכול להבחין בין צדיק לרשע, בין עובד אלוהים לאשר לא עבדו.

יתר על כן, כשהתקחות לא פועלת רק על פרט אחד אלא על מכלול החיים, על המסגרת הכוללת של הקיום שלנו, נוצרת התקחות כללית של מהותינו. לכאורה אדם נשאר אותה דמות, אותה הווייה, אותו "אני", ובכל זאת ה"אני" הזה הוא כבר לא אותו דבר. אם להשתמש בדימוי שלא לקוח מהמקורות שלנו, אדם הופך לאט לאט לקרנף ('קרנפים' של אֶזְרָא יֹנְסְקוֹ). זה לא קורה בבת אחת, זהו תהליך מתמשך: תחילה אדם מתקנה בנקודה אחת, אחר כך בנקודה שניה ובנקודה שלישית, עד שלבסוף הוא מוצא את עצמו כשהוא בכלל לא בן אדם. וכך דברים שהם מעבר לחובה הפרקטית, הממשית, המיידית, שאדם יכול לבצע אותם למעשה, נעשים כמעט בלתי ניתנים למחשבה. אדם כבר לא יכול לחשוב על דברים כאלה, משום שהם כבר לא אומרים לו שום דבר.

כשבמקום מסוים יש חשיפה כללית לערבוב בין טוב ורע, נוצרת התקחות כללית של כל האנשים באותו מקום, שמכוחה כל המציאות נעשית מציאות קהה. בימינו, תהליך

ההתקחות הזה הרבה יותר בולט מבעבר משום שאנחנו חיים בעולם שבו השחיקה פועלת באופן כל כך עוצמתי. פעם היו אומרים שבחודש אלול אפילו הדג במים רועד. כיום אינני רואה את הדג במים רועד, וגם אינני רואה את הרבנים הצדיקים רועדים - שזה הרבה יותר גרוע. שני הדברים הללו קשורים זה לזה, משום שכדי שאדם ירגיש כך את חודש אלול, התופעה הזו צריכה לעבור ולרטט בכל מקום. כשהיא מצויה בכל מקום אדם רגיש יכול להרגיש אותה. לעומת זאת, בעולם שלנו אדם יכול לדעת שעל פי הלוח עכשיו חודש אלול אלא שכל מבנה החיים - לא רק ברגע הזה אלא לאורך החיים כולם - כלל לא מכיר בתופעה הזו. יתר על כן, ההתקחות הכללית מביאה לכך שכלל לא נוצרת בתוך אדם האפשרות לקבל את הרגישות כלפי מאורעות או תחושות מסוימים. המילים "אהבת ה'" ו"יראת ה'", למשל, קיימות אצל אדם כמילים של יראת שמים שאומרים אותן במקומות המקודשים, כשם שיש מילים של רופאים או של בית מרקחת, והן כבר לא חלק ממהות רצינית של חיים. כל אלה יוצרים מהות אנושית חדשה ועולם חדש.

בתוך העולם החדש הזה, שבו אנחנו חיים, יש מאבק אדיר, שהוא לא מאבק נגד דבר פרטי או אפילו כמה דברים פרטיים, אלא מאבק נגד כל מהות העולם שהורידה אותנו ממה שהיינו מתחילה, והעמידה אותנו במצב שבו בהרגשת הלב הראשונית, הפנימית, המיידית - כבר לא אכפת לנו מרוב הדברים. אנחנו יכולים לשאת בשוויון נפש את הרע ואת הרשעות ואת החטא, ולא להזדעזע יותר מדי, ומצד שני, גם לקדוש והיפה והטוב והמעולה אנחנו מתייחסים בשוויון נפש. זוהי קליפה שמכסה את הנשמה.

שלא כמו בעיות אחרות, בעיה זו איננה אשמתינו הפרטית. היא חלק מהמציאות של הדורות הללו, כאשר הכל פועל באופן אחר, כשהכמות הכללית של הרגישות היא פחותה, ואז גם הרגישות של כל אדם פרטי היא פחותה מאוד. נניח שבדורו של מתושלח היה אדם שמת בן מאה - זו היתה טרגדיה שהיתה גורמת לזעזוע גדול כמו הזעזוע ממותו של ילד קטן. בתוך העולם שלנו, כשאדם בן מאה מת אף אחד לא מזדעזע. באותו אופן גם רמת הרגישות לרוע וגם לטוב בעולם שלנו היא נמוכה ביותר. וכיוון שאי אפשר להימלט מן העולם הזה לגמרי - גם הרמה של הציפיות יורדת.

בכל מיני תיאורים של קהילות ישראל מדורות עברו, ובכללם תיאורים שלא דווקא נאמרו לשבח, אפשר להבחין ברגישות ובהתייחסות שונות משלנו כלפי דברים מסוימים. הרגישות הזו נבעה מתפיסת עולם, והיא נוגעת לאופן שבו אדם מתייחס לכל המציאות כולה. סבתי עליה השלום ראתה אותי פעם מדליק נרות חנוכה. היא הסתכלה עלי ואז אמרה לי: אתה יודע, סבא הרש"ל - שהיה אבא שלה - היה רוקד

לפחות שעה לפני הדלקת נרות חנוכה; אתה מדליק את הנרות בלי שום התרגשות. זו היתה אבחנה נכונה. יכול להיות שהשמן במנורה שלי היה יותר מובחר, שמן זית שלסבא רבא שלי כלל לא היה, ועדיין אני לא הרגשתי את אותה ההרגשה שהוא הרגיש. אבל האבחנה הזו נכונה לא רק מבחינת ירידת הערך האישי, מבחינת ההבדל בסדר הגודל האישי, אלא גם מבחינת ירידת הערך הכולל של החברה כולה: בימינו אף אחד לא רוקד בזמן הדלקת נרות חנוכה. ההבדל הזה נובע מתוך המציאות כולה, המציאות שבה אדם כבר לא מסוגל להרגיש את ההרגשה הפשוטה של - "וראו כי טוב".

תשובה על העולם שבו אנחנו חיים

כשחושבים על תשובה, צריך לחשוב על דברים כוללים. התשובה שאנחנו צריכים לעשות היא לא רק תשובה על חטאינו, ולא רק תשובה על קטנותינו ועל המקום שבו העמדנו את עצמינו. אנחנו צריכים לעשות תשובה גם על העולם שבו אנחנו חיים. זהו המובן הפשוט של מה שאנחנו אומרים בוידוי - "אבל אנחנו ואבותינו חטאנו"; מצד מסוים אדם צריך לעשות שינוי מהותי שלם - שינוי לא רק בחיים האישיים שלו אלא בעולם שבו הוא חי. אדם צריך לכפר לא רק על מה שהוא החסיר, אלא גם על מה שהחסירה כל הסביבה שבנתה אותו ושסבבה אותו.

אמנם אדם צריך לתקן גם דברים קטנים: אם משהו לא נוטל ידיים כמו שצריך, למשל, אז הוא צריך לתקן זאת. ולכל אדם יש רשימה גדולה של מעשים שהוא עשה או מעשים שהוא לא עשה שדורשים תיקון. אבל מעבר לפרטים הללו, צריך לעשות תיקון יסודי, לא תיקון של פרט מסוים אלא תיקון של המהות הכוללת.

אנחנו צריכים לדעת שהעובדה שאנחנו עשויים להרגיש ש"נכונים אנחנו, צדיקים אנחנו, טהורים אנחנו, דכים אנחנו, קדושים אנחנו" - קשורה גם לעולם שבו אנחנו חיים, שבו אנשים יכולים לעמוד במצב שפל ונמוך ועדיין להרגיש את עצמם צדיקים. על זה צריך לעשות תשובה גדולה. ומנקודה זו מתחיל החשבון הגדול, החשבון של יום הדין.

האם נולד יצור חדש?

העולם הכולל שאנחנו מסתובבים בו ומצויים בתוכו כל חיינו, קובע לנו את הנורמות שלו: מה צריך לעשות, מה צריך ללבוש, באיזו רמת חיים צריך לחיות - אלה רק חלק קטן מהדברים שהעולם קובע לנו ושאיננו מסוגלים לצאת מהם. האוויר הכולל של העולם עושה אותנו קהים. ואולם הצורך לעשות תשובה לא תלוי בשאלה מה גרם לחיסרון, שהרי ילד שנולד עיוור בעין אחת בגלל אסון טבע, יודע שהוא לא אשם בזה והידיעה הזו עדיין לא מביאה אותו לשמוח בחלקו. ההרגשה של החיסרון צריכה להיות עמוקה יותר ולהביא לדחף למלא את החיסרון גם אם אדם לא מרגיש אשם.

אינני יודע איך עושים את החשבונות בשמים, ואיך מודדים שם את המצוות והעבירות. ייתכן שהקדוש ברוך הוא מסתכל על בני הדור הזה ואומר: נו, מה אפשר לבקש מהאנשים האלה? הלא הם פשוט בני חמורים, מה כבר אפשר לבקש מהם?! וכך הוא נותן לכולם מחילה, סליחה וכפרה. ייתכן שהקדוש ברוך הוא מתייחס אלינו כמו אדם שמתעסק עם אנשים מוגבלים בדעת: הוא יודע שהוא לא יכול לבקש מהם לכתוב שיר משום שאם הם יודעים לכתוב א' זה כבר הישג גדול. אבל גם אם כך הקדוש ברוך הוא עושה את החשבון, יש צד אחר של החשבון, שבו אדם עומד בפני עצמו, ובו אדם צריך לבחון את השאלות - לאיזו מדרגה יכול בן-אדם להגיע, ומהם רמת הרגישות ואופן ההתייחסות שאליהן הוא צריך להגיע, ואחרי השאלות הללו הוא צריך גם לבחון את השאלה - איפה הוא עומד בתוך התמונה הכללית הזו. כשאדם יעמוד מול הפער הזה, ושיתרחש איזשהו שינוי לטובה במהות הכללית שלו כאשם - הוא ממילא לא יוכל יותר לשאת את הפגמים הפרטיים, והם יגיעו מעצמם לידי תיקון.

לחוויות של אדם בראש השנה ולהחלטות שהוא מקבל על עצמו אין ממשות אמיתית. רק לשינוי שבו אדם באמת הופך להיות בריה חדשה יש ממשות. לפעמים לאחר הימים הנוראים מתברר שהשינוי היה מין מחזה שווא ותעתועים: כשמורידים את הלבוש מתברר שאדם נשאר בדיוק אותו אדם עם אותם הפגמים. הלא בראש השנה וביום הכיפורים אנחנו עוסקים בתשובה ובמחילה, ובעצם בכך שאדם נעשה בריה חדשה. אדם צריך לשאול את עצמו - האם באמת היתה התחדשות? האם נולד יצור חדש?

הנשמה והקב"ה

פרק מתוך הספר 'נשמה'

שלא כמו הנפש במובן הרחב של המושג - הכולל חלקים רבים הנוגעים לצד הרוחני של החיים: רציות, תחושת "אני", ידיעות, כושר למידה וכיוצא באלה - הנשמה היא הוויה הרבה יותר מוגדרת. נקודת היסוד של הנשמה, כל נשמה, היא היותה ניצוץ של הקב"ה. משום כך מוקד ההוויה של הנשמה הוא הדחף להגיע אל בוראה וחיפוש הדרך אליו.

באופן אידיאלי מתגלה כוחה של הנשמה באדם במלוא עוצמתו, ואז פונה כל האישיות לכיוון הזה. ואולם גם בדרגה האידיאלית הזו אין הנשמה כופה את עצמה על ה"אני" האנושי או משנה את כל מהלכו. גם מי שהנשמה מאירה בו באור בהיר איננו חייב להיות בהכרח אדם בעל תפקיד דתי או נזיר. הבחירה בדרך חיים כזו תלויה לא רק בנשמה לבדה אלא בעוד גורמים הפועלים על האדם, הן בתוכו והן מחוצה לו. הגורמים החיצוניים יכולים להיות ניכרים לעין ופשוטים, יחסית. כדי למלא תפקידים דתיים נזקק האדם לכישורים שונים, שלא כולם שייכים לעצם הקדושה. למשל: במקומות שבהם יש לתפקיד דתי גם משמעות חברתית נדרשים מהאדם גם כישורים שכליים מסוימים וגם יכולת להתייחס לחברה. משום כך יכול להיות אדם בעל נשמה קדושה שאינו יכול למלא תפקיד בחברה, משום שהוא חסר כישורים חיצוניים כאלה.

כיוצא בזה, לא בכל מקום ולא בכל חברה יוכל אדם להרשות לעצמו לעסוק רק בענייני קדושה, אלא אם כן החברה תתמוך בו ותסייע לו. משום כך גם כאשר הנשמה מטה את האישיות לצד הקדושה אין היא קובעת עבורו, בהכרח, עיסוק מסוים או אפילו אופי מסוים. לפיכך יכול להיות אדם שנשמתו מאירה בו, אך רוב זמנו הוא עסוק בעבודה אחרת, כגון מורה או יועץ, חקלאי או פועל, ובמקרים מסוימים אפילו מנהיג חברתי או מדיני. ההבדל בין אדם שנשמתו מאירה בו לבין אנשים אחרים העוסקים באותו עיסוק איננו, אפוא, בטיב העבודה או במהלכה, אלא בהתכוונות הפנימית. כך למשל אומרים חכמינו אמרו על חנוך, אשר לפי המדרש הפך למלאך, שבימי חייו בעולם הזה הוא עסק בתפירת מנעלים. משמע, יכול להיות שאדם בעל תכונות של

מלאך יעסוק בסגדלרות; וכן להפך, דהיינו, שאנשים יעסקו בעיסוק דתי מובהק על אף שנשמתם מאירה בהם רק במידה מועטה ואין להם קשר אמיתי עם הדברים שהם עושים, גם כאשר הם עושים אותם היטב.

כשם שהארת הנשמה אינה מחייבת שיהיו לו לאדם עיסוק מסוים או דרך חיים מסוימת, כך יכול אדם להיות מעורב עם הבריות ולהיות אדם קדוש בתוך הקהילה, לא פחות משיכול אדם להקדיש את כל-כולו לנושאים שבקדושה מתוך התבודדות גמורה. והוא הדין באופיו של אדם: בעל הנשמה הקדושה אינו חייב להיות אדם חמור סבר הממעט בדיבור ואינו מתייחס לזולתו; אין שום דבר בנשמה הקדושה המחייב למנוע את בעליה מלהיות איש משפחה טוב, אדם החביב על כל יודעיו, ואפילו בעל חוש הומור.

כל אדם, באשר הוא אדם, חי בעולם חומרי, שמעצם מהותו מתנה דרכי התנהגות. כשאדם הולך או יושב, אוכל או ישן, הרי הוא עושה זאת בהתאם למערכת חוקים של עולם מסוים. ואולם העובדה שאנשים חיים על-פי חוקי עולמם החומרי איננה אומרת שהם מרבים לחשוב עליו. ההווה הכוללנית הזאת של העולם פשוט קיימת, והאדם החי בתוכה איננו בהכרח מודע לה בבהירות. הוא הדין גם במסגרות החברתיות שאנשים חיים בתוכן: המסגרות הללו קיימות ויוצרות אלפי פרטים של דרכי התנהגות, אבל אדם החי בחברה איננו בהכרח בעל מודעות לחברה בכלל, ואף לא לחברתו-שלו.

כאשר אדם הולך בדרך הטובה והישרה - בין שנולד לתוכה וגודל בה או שהגיע אליה בחיפושיו-שלו - מתעצם והולך בקרבו המוקד הזה של "בקשת אלוקים". למי שחונך בעולם אמוני אשר בו יש, מעצם מהותם של דברים, מקום גדול יותר לקב"ה, הדבר הוא פשוט וטבעי יותר. ואולם ההימצאות בסביבה של אמונה, עם כל זה שהיא מקילה על אדם בחיפושיו או מסייעת לו למקדם בכיוון זה, איננה פועלת כך בהכרח ובכל המקרים. אכן, מה שמכונה בשם "חברה דתית" איננו בהכרח מקום שבו העניין הרוחני, מכל הסוגים, תופס מקום הרבה. ריבוי קיום מצוות - מכל הסוגים, ובכל אמונה ודת - אמנם יוצר מסגרות חיים, הרגלים ודרכי פעולה, אך לא בהכרח הוא גם מביא להתמקדות אישית בקדושה.

לפעמים יכול הדבר להפתיע: הנה אדם, אשר לא רק מקיים שפע של מצוות ומנהגים אלא גם מתפלל, ברב או במעט, כמעט שאיננו מודע לדברים שהוא אומר ועושה; יש שאדם אשר חי כל ימיו בתוך עולם דתי במובהק לעולם אינו מגיע לחשיבה אישית

כלשהו בדבר מהותו של עולם זה או מה שעומד במוקדו. כל הדברים הללו נמצאים עבורו ברקע, אך לא דווקא במוקד חייו, כשם שהשמש מאירה על הכל, ומדי פעם יכולים הבריות להתייחס לבהירותה או לחומה, אך אין זה מחייב שהם ישקיעו זמן ומאמץ בחשיבה עליה כנושא בפני עצמו: היא קיימת, היא פועלת, ודי בכך. אכן, לגבי אנשים שונים הקב"ה איננו כלל חלק מן העולם המודע שלהם, אין הם מזכירים את שמו ובוודאי שאינם חושבים עליו, ואילו אדם שחי ופועל בעולם שהקב"ה מצוי בו קל לו יותר להרהר בו ולנסות להתעמק במהות היחסים ההדדיים בינו לבין בוראו.

יחסו של אדם לדת ולאמונה בקב"ה הוא מאותם דברים שהם, במידה רבה, תלויי תרבות וחינוך, ובמידה רבה גם תלויים בתקופה. יש תקופות בדברי ימי האנושות שבהן יש בהן לאמונה בקב"ה מקום נרחב ואפילו מרכזי, ותקופות שבהן העניין הזה דועך. אין מדובר כאן באמונה במובן הכללי, משום שהיכולת והרצון האנושיים להאמין קיימים, ככל הנראה, בכל התקופות ובכל האידיאולוגיות, וגם כמות האמונות התפלות והדבקות בהן לא השתנו הרבה בחמשת אלפים השנים האחרונות. מה שמשתנה הוא בעיקר הצורות והאופנים שהאמונות הללו מקבלות. שדים, בין שהם קיימים ובין שאינם קיימים, תמיד ממשיכים להיות פעילים, אלא שבכל דור יש להם פרצופים אחרים ולבושים שונים. התקווה שיום יבוא ובני האדם יהיו משוחררים מכל האמונות לסוגיהן, ויהגו בדברים בצורה רציונלית בלבד, נראית גם בימינו רחוקה כבעבר, ואדרבה: היא עצמה אינה אלא אחת מאוצר האמונות שבעולם.

מכל מקום האמונה בקב"ה - בין שהיא הרגשה נפשית פרטית לגמרי ובין שהיא עניינה של חברה שלמה, בין שהיא מתבטאה רק בהגיגי הנפש או שיש לה מבנה טקסי ופולחני מסודר - בוודאי תלויה בסביבה בכלל, ובחינוך בפרט. בתחום זה, כמו בתחומים אחרים, השפעתו של החינוך בבית או במוסד לימודי נחלשת או מתעצמת לפי הסביבה שבה חיים בני האדם: סביבה מחזקת ותומכת תקבֵּעַ את החינוך הבסיסי, בעוד שחברה שונה או עוינת תביא לכך שהשפעת החינוך תיחלש ואף תתבטל כליל.

כל אלה נוגעים למציאותה ולכוחה של האמונה בתוך חיי הנפש, לאמור: בהווית הפחות או יותר מודעות של הנפש החושבת, אבל אין הם שייכים למקומה או להשפעתה של האמונה מבחינת כוחה ועוצמתה של הנשמה. נשמת האדם, גם כאשר איננה ניכרת בו בכל עוצמתה וכוחה, היא עדיין כוח קיים ומשפיע, הן בנבכי הנפש והן בהתגלויות שלה בתוך המציאות. נשמת האדם, שבעצם מהותה היא העולה למעלה, יש לה מגע מסוים עם דברים של מעלה או, על כל פנים, תשוקה פנימית, קשר וגעגוע אל המהות העליונה, בכל דרך שבה תופסים ומבינים אותה. ולכן גם כאשר חינוך או

חברה מטשטשים ואף מעלימים את החלק הזה שבנפש, עשויה ההתייחסות המודעת לקב"ה להתגלות במצבים שונים.

בדרך כלל אין הדבר קורה כתוצאה מחיפוש אחר פתרון לבעיות ממשיות, אלא בעיקר במצבים של מצוקה, מחלה או אובדן דרך. במצבים כאלה אותו משהו שנמצא בתוך הווית הנפש - גם כאשר ענייני העולם או פילוסופיה מכסים עליו - נעשה זוהר או משמעותי יותר. נהגו לומר שבשעת מלחמה, כאשר חיילים נמצאים תחת אש, אין אתאיסטים. ואולם במידה מסוימת, אם כי לא באותה שכיחות, יכולה הרגשה כזו לעלות גם בזמנים של ישע, פורקן, ואפילו אושר גדול. מסתבר שתנאי לחץ מסירים את הלבושים השונים של הנפש הפועלת, כגון עבודה, שגרה, ולפעמים גם יכולת חשיבה נמוכה, עד שהם מפסיקים להשפיע.

במובן זה מקבילה התגלות הנשמה למה שקורה לאנשים הנתונים בסכנת מוות: הפגמים והמומים האובייקטיביים נשכחים לפי שעה, וגם אנשים הסובלים ממכאובים או נכות מוצאים את עצמם רצים או קופצים מתוך שכחה גמורה של הכאבים או של מגבלות הגוף. התיאור שבדברי הנביא (ישעיהו לה, ו): "אז ידלג כאייל פיסח" מתאר לא רק נס שקורה לפיסח, אלא גם התעוררות נפשית גדולה שבה, כמו שאפשר לראות, הפיסח (בגוף או ברוח) שוכח שהוא פיסח. במישור הפיזיולוגי מדובר בכמות עצומה של אדרנלין המוזרמת למערכות הגוף; ואילו במובן הנפשי יש כאן של התגלות של הנשמה הפועלת במערכות הרוחניות.

התגלות כזו איננה תמיד ראייה חדשה: היא בהחלט יכולה להיות חשיפה של דבר פנימי מאוד שלא תמיד ידוע ומוכר לנו. דבר זה יכול לקרות לא רק לאותם בני אדם שבחיי היומיום שלהם מגדירים את עצמם כדתיים או מאמינים, שכן הכוח הפנימי הזה פועל כמעט ללא קשר לתפיסתו המודעת של אדם. דוגמה אחת לכך היא התופעה, הניכרת וקיימת זה דורות רבים, של אלפי ואף מאות אלפי יהודים שמסרו את נפשם על קידוש השם. רק חלק קטן מאלה שמסרו את נפשם על קידוש השם היו אנשים שחיו חיים של קדושה כל ימיהם. אדרבה, מסתבר שגם אנשים אשר רוב חייהם לא הראו שום נטייה לדברים שבאמונה או בקדושה עשויים לגלות בעצמם, בנסיבות כאלה, משהו גדול ונשגב מבינתם: את הכורח להקריב הכל, ובכלל זה גם את חייהם, על קידוש השם. אין מדובר כאן בבהירות גדולה ובחזון מוגדר אלא בהתגלות נפש, שהתייחסותה לעולמות העליונים איננה תמיד מבוררת ורציונלית, אך די בה כדי לקבוע לאיזה כיוון היא תפנה במצבים כגון אלה. דוגמאות לכך יש לכל אורך תולדות עמנו, למן יוסף משיתא (בראשית רבה סה:כב) ועד לדניאל פרל, עיתונאי

יהודי מתבולל אשר נחטף ונרצח בפקיסטן בשנת 2002, ואשר מילותיו האחרונות היו: "שמי הוא דניאל פרל, אני יהודי-אמריקני. אבי הוא יהודי, אמי יהודייה, אני יהודי".

ההתייחסות הזו של הנשמה אל המקור העליון שייכת לעצם מהותה של הנשמה, אך התגלותה בפועל תלויה באופן הכללי שבו מתגלה הנשמה באדם. אמנם, כאמור, באורח-חיים אשר אין בו כל מקום לעולם רוחני, או בחברה אשר כל הערכים המקובלים בה הם ערכים חומריים ותועלתניים, יש הרבה פחות מקום להתגלות הנשמה; אך עם זאת התגלות הנשמה איננה עניין רק לאנשים אצילי נפש במיוחד, והצורך הזה בגילוי הנשמה איננו רק משאלה תיאולוגית תיאורטית. הנשמה במכלול החיים היא כמו כוח החיים או כוח הצמיחה הנמצא בכל דבר. הכוח הזה איננו אופציה אלא הוא כורח פנימי; הוא זה שמנביט את גרעין הפרי ומגדל מתוכו את העץ, והוא זה שפועל גם על האדם. הוא נמצא בתשתית ההוויות של כל היצורים החיים, גם אם לא בכל עת יש לו ביטויים ממשיים. במציאות אפשר בוודאי לגרום לכך שנבט לא יבוט, או שעץ יישאר ננסי; אך גם עץ, אשר נשאר ננסי עקב כך שהופעלו עליו אמצעי לחץ שונים, איננו מאבד את הווייתו ואת כוחו לצמוח ולגדול, והראייה לכך היא כי מן הזרעים שלו יצמחו עצים רגילים.

כשם שבצמחים אפשר רק להקטין את הכוח הזה, אך לא לאבדו, כך גם אצל בני האדם. מצוקה, מחסור או לחץ חברתי עשויים לגמד את קומתו הרוחנית ולא לאפשר לה לגדול ולצמוח, אך הם לא יהרסו אותה לחלוטין. גם כאשר אדם חי במעין שיווי משקל אשר בו הוא אינו מודע כלל ועיקר לנשמה שבתוכו, עדיין הנשמה פועלת. לעיתים הווייתה הבלתי מתגלית יוצרת משברים עמוקים עקב הפער בין הצורה החיצונית-הגלויה של ההוויה לבין המהות הפנימית, שהיא מקור החיים של הנשמה; אך גם נשמה שדוכאה בפועל איננה מאבדת את כוח החיות שלה.

אנשים מגיעים לחשיבה של ממש - בעניין זה, כמו בנושאים רבים אחרים - בשל אופיים המיוחד, או עקב נסיבות המביאות אותם להתייחס לנושא, ובכל מקום ומצב יש, כאמור, נשמות עמומות יותר ונשמות בהירות יותר. יש אנשים שיכולים לגלות בתוכם את העניין, הסקרנות והצימאון להגיע לה' בסתם יום של חול, תוך כדי עשיית פעולות השגרה שלהם, ואחרים הזקוקים לגורם מעורר רב עוצמה, לטלטלה רבתי כלשהי, כגון אסון או נס, כדי שיבואו לחשוב בדבר. לא פעם המוות משמש לאדם נקודת התעוררות כזו, בין שהוא מגיע לאדם במפתיע ובין שאדם מזדקן ומתחיל לחשוב על מותו המתקרב. אך גם כאן, לעיתים, לא יהיה זה אלא הבזק הכרה של שניות אחדות בלבד.

חווייה כזאת, בכל עת ובכל מצב שהיא קורה, מפנה את תשומת הלב לנקודה ממשית, אשר קודם לכן הייתה רק ברקע של המציאות, אם בכלל. ואולם זוהי רק נקודת ראשית, התחלה של מהלך; וככל שהמהלך הזה ממושך יותר כך הוא מוליד עוד ועוד הבנות חדשות ורגשות חדשים. אם בעבר אדם יכול היה לפטור את עצמו באמירה כגון: "כמובן, אני יודע על זה", או: "הנושא הזה הוא לא בשבילי", כעת מתחיל מצב נפשי חדש: האדם מתחיל לא רק להבין דברים בכללותם, אלא גם להתייחס אליהם באופן אישי-פנימי. למשל: אדם, בין מאמין ובין מי שאינו מאמין, שהתייחס לאמירה שהקב"ה הוא בורא העולם באותה מידה של חוסר עניין שבה יתייחס לעובדה שהשמש נמצאת במרחק של 150 מיליון ק"מ מכדור הארץ, עובר פתאום מידיעה פאסיבית לגמרי לחשיבה פעילה: מה זה אומר לי, מה המסקנות העולות מן הדברים, איך הידיעה הזו משנה את תמונת העולם שלי. אמונה פאסיבית איננה יוצרת כל אחיזה בנושא, וכל שכן שאינה יוצרת דבקות; ואילו מחשבה פעילה בהכרח יוצרת דבר-מה בנפשו של החושב.

לא תמיד החיפוש אחר הקשר עם הקב"ה הוא בהיר וגלוי לתודעה ולהכרה; פעמים שאין לו לאדם שום מאגר של מילים ומושגים השייכים לתחום זה, ולכן עשויות לעבור שנים רבות עד שהנטייה הנפשית שלו לתחום זה תקבל הגדרה בעלת משמעות. יתר על כן: כיוון שנטיית הנשמה מתגלה ל"אני" באמצעות התודעה הגלויה שלו, יש שחיפוש הנשמה יעבור בתחומים הרחוקים מן הקדושה ואפילו מנוגדים לה. זאת ועוד: חשיבה כשלעצמה, עם כל זה שהיא מעוררת באדם עניין, עשויה להוליך למסקנות שונות ואפילו מנוגדות; וכך אדם אגנוסטי, אשר מפני סיבה כלשהי מתחיל להרהר הרבה בקב"ה, פעמים מגיע לידי אמונה ופעמים שהוא מגיע לידי אתאיזם; שהרי גם האתאיזם, בעיקר כאשר הוא בהיר ושוצף, הוא ביטוי להתמקדות הנפש בנושא. אך מכל מקום המעבר מאגנוסטיות לאתאיזם, גם אם אולי איננו חיובי בשלמותו, מעביר את הנושא מתחום האדישות לתחום המעורבות הרגשית. אכן, אפילו המעבר מהנקודה של "מה איכפת לי" לנקודה של "זה מרגיז אותי" הוא בבחינת עליית מדרגה; שכן כאשר אדם מתחיל להתעניין בקב"ה, כאשר הוא מתחיל לחשוב עליו מפעם לפעם - ולו באופן מופשט ביותר - הוא נכנס למסלול המתחיל בהתמקדות ועשוי להגיע אף אל ההתקשרות.

התקשרות היא, בתמציתה, בניית מערכת יחסים, ובלשון פיוטי ההושענות - "אני והו'". ככל שמערכת היחסים הזו הולכת ונבנית, נעשית המחשבה פחות ופחות מנותקת ומרוחקת; אדרבה: היא קושרת את ה"אני" יותר ויותר אל המהות העליונה. ואולם

התקשרות כזו איננה תמיד תולדה של מיקוד וריבוי המחשבה בנושא זה, אלא היא תוצאה של הקשר המהותי בין הקב"ה לנשמת האדם. מכיוון שהקשר הזה קיים בעומקה של הנפש, ולא תמיד ברבדים הגלויים של התודעה, הוא נזקק לגילוי ולחשיפה כדי שיתעורר. ולעניין זה מעלת הנפש היא, כאמור, משמעותית בכל הקשור לעוצמה ולמהירות שבה מתרחשים הדברים.

כל זה אמור לגבי מדרגת הנפש לעצמה ואינו תלוי בכלים השונים, השכליים והרגשיים, העומדים לרשותה. אינטלקטואל ואיש מחשבה אשר נשמתו נמוכה לא יגיע למעלות גבוהות של התקשרות עם הקב"ה גם מתוך ריבוי חשיבה ומאמץ; ולעומת זאת אדם פשוט, אשר כלי החשיבה ודרכי הביטוי שלו עניים אך נשמתו גבוהה, יוכל להגיע לידי התעוררות גדולה. וכשם שהדבר אינו קשור לכלים החיצוניים של הנפש כך גם אין הוא תלוי בגיל, בבגרות ובניסיון. ילד קטן, שכלי החשיבה שלו לא הגיעו לבשלות, עשוי להגיע לדרגה נשמתית גבוהה יותר מאנשים הגדולים ממנו בשנים ובחכמה. מכל מקום, מי שיש בידו כלים ראויים, והוא עושה בהם שימוש, יוכל ללא ספק להגיע הן לדרגה גבוהה יותר של הבנה והן לעוצמה רבה יותר של חוויה.

אפשר לדמות זאת לכישורים שונים הנמצאים כמעט אצל כל אדם, אך מגיעים לידי גילוי רק בתנאים הנכונים. כישור אנושי הקיים כמעט בכל אדם הוא היכולת ללמוד קרוא וכתוב. הניסיון מוכיח שכישרון זה מצוי גם אצל בני אדם שמעולם לא הביאו את הכישרון הזה לידי ביטוי, משום שהם גדלו בתרבויות שמעולם לא פיתחו כתב: ילד מתרבות כזו שיוכנס לבית ספר ילמד גם הוא קרוא וכתוב בדיוק ככל הילדים האחרים. לאדם יש אפוא כישורים שונים שהם חלק מהמטען הגנטי שלו, אך לא כולם מתגלים ספונטאנית: יש שהם זקוקים לטיפוח ולחינוך שייצאו מן הכוח אל הפועל. גם כוחה של הנשמה עשוי לא פעם שלא להגיע לכדי גילוי, אלא אם כן טיפלו בו וטיפחו אותו. אמנם תמיד יהיו אישים יוצאי דופן, אשר יצליחו להביא את כוחותיהם המיוחדים לכדי ביטוי אפילו בסביבה שאין בה כל תשתית לכך, וכיוצא בזה יש גם בעלי נפש שנשמתם מאירה בהם בצורה כה ברורה, עד שהם נדחפים לגלותה גם בלי שיהיה להם הרקע הדרוש לשם כך.

ח"י אלול

”

התפיסה הרווחת היא שימי אלול אמורים להיות ימים של מרה שחורה, אנחות, בכיות ויללות. רבים יושבים ומחשבים את כל העבירות שעשו, אך בסופו של דבר, על פי רוב, לא מופקת מעיסוק זה כל תועלת ממשית. תפקידו של התאריך ח"י אלול, הוא בראש ובראשונה לגרום לכך שאלול יהיה חודש של חיים. במקום שתורגש בחודש הזה מרה שחורה ורצינות כפויה ומתסכלת, תורגש בחודש זה קרבה של "אני לדודי ודודי לי", ויהיה זה זמן של מחשבה ושל תקווה, תקווה שתוליד חיים.

רבים חושבים שעל מנת להיות ירא שמים צריך להפוך להיות אדם פחות סימפטי, פחות "בן אדם" ולהראות ככלב מוכה. עליו ללכת דואב, דווה ומלא כאבים וכמובן שאלול, שהוא זמן של תשובה וחיזוק יראת שמים, ייראה כך כולו. הנביא מלאכי מוכיח את עם ישראל, על שעבדו את ה' מתוך כבודות וקדרות: "וכי הלכנו קדרנית מפני ה' צבאות" (מלאכי ג, יד). הדרך של עבודת ה' מתוך עצבות היא מאוסה, והקב"ה לא רוצה בה הוא אינו מעוניין "במות המת כי אם בשובו מדרכו וחיה" (יחזקאל לג, יא). הקב"ה הוא אלקים חיים, מקור החיים ומלך חפץ בחיים, ורצונו הוא, שימים אלו שעניינם שיבה אליו, יהיו בחיים ובשמחה.

”

(התועדות ח"י אלול תשנ"ט ישיבת תקוע)

וחי בהם

התוועדות ח"י אלול תשע"ג בישיבת תקוע, מתוך הספר 'עד בלי די'

אלול צריך להחיות את אלול.

היום, לעומת זאת, אנשים עוברים את חודש אלול בנוחיות גמורה. אפילו תקיעת השופר, שכתוב עליה (עמוס ג, ו) "אִם יִתְקַע שׁוֹפָר בְּעִיר וְעַם לֹא יִתְרַדוּ", כבר לא מזעזעת בימינו אף אחד. לכל היותר אנשים בודקים כמה טרומיטין (הקולות הקצרים של השופר) התוקע תקע. אם פעם היו אומרים שבאלול אפילו הדגים בים רועדים - בימינו הדגים בים כבר לא רועדים, וגם האנשים כבר לא רועדים. אם האנשים לא רועדים והדגים לא רועדים, אז את מה צריך להחיות?

ובכל זאת צריך לחגוג את ח"י אלול, ולהגיע בו לפחות לאיזו עלייה קטנה. השאלה היא - מה בעצם עושים בח"י אלול?

וחי בהם

בח"י אלול נולד הבעל שם טוב. אם בוחנים את העניין באופן היסטורי אובייקטיבי, מתברר שבכל הדברים שאמר הבעל שם טוב, אין למעשה שום

החידוש של הבעל שם טוב להחיות את חודש אלול

אמרו בדורות האחרונים שעניינו של ח"י אלול הוא להחיות את חודש אלול. הצורך 'להחיות את אלול' היה קיים בדורות קודמים משום שבדורות ההם אלול היה חודש כבד. בחודש הזה אנשים ישבו והרהרו בתשובה - ולא מדובר רק באנשים שהייתה להם רשימת העבירות שרשומות ב'על חטא', אלא גם אנשים כשרים, ואפילו צדיקים גמורים. גם אם אדם לא היה צריך לעשות תשובה על העבירות שלו, הוא היה עושה תשובה על המצוות שלו; גם מי שלא היה צריך להתחרט על העבירות שעשה לפי סעיף זה או אחר בשולחן ערוך, היה שואל את עצמו: איך נראו התפילות שלי בשנה האחרונה? האם הן היו שוות משהו או שהן נראו כמו שתיאר ביאליק את התפילה בקיצור - "כריכה, נשיקה, ריקה"? וכיוון שחודש אלול היה חודש של תשובה, ואנשים היו יושבים בו ועושים חשבונות, הייתה בו איזושהי אווירה של קדרות, ולפעמים גם מרה שחורה. עצם העיסוק בכל מיני חשבונות היה יוצר איזשהו מתח. ולכן אמרו שח"י

אומר לו: "הגיעה השעה, השעון מצלצל, וצריך לקום לתפילה או ללכת לעבודה"; וזה לא עובד. הוא לא קם. ואז אני אומר לו: "מתחת לכרית שלך שוכב עכשיו נחש ארסי", ומייד הוא קופץ מהמיטה. איך הנחש מצליח להשפיע על בן אדם יותר מהמילים שאמרתי לו? גם אם אדם יודע שיש חובה וגם מצווה גדולה לקום מהמיטה, הנחש הוא זה שיגרום לו להרגיש שזה רציני, שבאמת צריך לקום מהמיטה. כשאדם רואה נחש, הנחש מדבר אליו; אולי הוא לא מדבר הרבה, אולי הוא משתמש בסוג אחר של מילים, אבל הוא מדבר ברור מאוד.

הייתה לי פעם חוויה כזו: כשהייתי ילד קטן נשארתי יום אחד חולה בבית שהיה מין צריך בשכונה. פתאום הרגשתי משהו שזוחל מתחת לפיגמה שלי, ובאופן טבעי נתתי לו מכה. התברר שהיו שם חמישה עקרבים צהובים קטנים, והם לא אהבו את המכה שנתתי להם. אני חושב שאת הצעקה שלי שמעו עד קצה השכונה. זה ההבדל בין החוויה של עקרב שזוחל לאדם בתוך הפיגמה, ובין החוויות שנוצרות, בדרך כלל, מקריאה בספרי יראים. העקרב לא יודע לדבר - לא עברית טובה, לא צרפתית טובה ולא רוסית טובה - אבל אני שומע אותו. הוא משפיע עליי. אם אדם שומע דברי תורה או מתפלל ולא נוצרת אצלו חוויה כזו, זה מכיוון שהוא לא לוקח את הדברים באותה מידה של רצינות.

דבר חדש. אפילו אמירות או מעשים שמיוחסים באופן ספציפי לחסידות או נחשבים טיפוסיים לחסידות, למעשה אינם מיוחדים לחסידות; הם נכתבו ונאמרו עוד לפני החסידות, אלא שאנשים לא הכירו אותם או לא שמו לב אליהם. מה בכל זאת היה הדבר שהתחדש על ידי הבעל שם טוב? תוספת החיות - "וְחַי בָּהֶם", שהיא גם העניין של ח"י אלול.

הבעל שם טוב ניסה להתמודד עם בעיה שיש לנו, היהודים: אנחנו סובלים מכך שיש לנו יותר מדי מילים, יותר מדי תורות ויותר מדי ספרים. יש מילים שכל יהודי דתי מכיר, כמו אהבת ה', יראת ה', גדולת ה'. המילים האלה, שאדם דתי שומע אותן פעמים רבות במהלך חייו, נעשות בשבילו הברות ריקות מתוכן. הוא שומע אותן פעם אחר פעם, והן פשוט נכנסות לאוצר המילים שלו, ולא יותר. השאלה היא אם המילים האלה באמת נוגעות לו?

הבעיה הזו הייתה קיימת גם בזמנו של הבעל שם טוב. יהודים קראו כל כך הרבה ספרים וידעו כל כך הרבה חומר תורני, ובחודש אלול באופן מיוחד היו קוראים ספרי מוסר וידעו בדיוק מה כתוב בהם, וכל זה לא הועיל משום שהייתה חסרה חיות. הבעל שם טוב חידש שצריך לקחת את הדברים הללו ולנסות לעשות איתם דבר שהוא פשוט מאוד וגם מסובך מאוד - להתייחס אליהם באמת ברצינות.

מה זאת אומרת להתייחס לדברים באמת ברצינות? תארו לכם, למשל, אדם שישן טוב, ואני מנסה לעורר אותו. אני

חידוש המנהגים

הגארטל להיכנס לתוך העולם. וזה קרה לא מפני שהיה בזה חידוש, אלא מפני שמישהו ראה שכתוב דבר כזה, והוא אמר לעצמו: אם אני רציני, אני אעשה את זה.

בשולחן ערוך עצמו מופיעות גם דרישות מסוג אחר. בשולחן ערוך יש שני סעיפים שהיו דורשים עליהם את הפסוק "עַד מָתִי אֶתֶם פִּסְחִים עַל שְׁתֵּי הַסַּעֲפִים" (מל"א יח, כא), כלומר, עד מתי אתם מדלגים על שני הסעיפים - לא מתייחסים אליהם ברצינות ולא מקיימים אותם. בסעיף הראשון של שולחן ערוך (או"ח א, א) כתוב שכשאדם מתעורר בבוקר, הוא צריך לזכור ולהרגיש שהקדוש ברוך הוא עומד עליו, וממילא הוא קופץ מהמיטה "לעבודת בוראו". בסעיף השני שרגילים לפסוח עליו, כתוב שהמתפלל צריך לחשוב כאילו שכנה כנגדו, ושחסידי ואנשי מעשה "היו מתבודדים ומכוונים בתפלתם עד שהיו מגיעים להתפשטות הגשמות... עד שהיו מגיעים קרוב למעלת הנבואה" (או"ח צח, א).

לעצם העניין, העובדה שהסעיפים הללו כתובים בשולחן ערוך ולא בספרי יראים לא מעלה ולא מורידה; אדם יכול אפילו לדעת אותם בעל פה וגם לדעת שיש כמה אנשים שמקיימים אותם. השאלה היא אם הוא מתייחס אליהם כמו אל פרסומת או אל הוראה שאומרת שכולם צריכים לעשות כך, ומן הסתם היא פונה אל השכן שלו ולא אליו, או שהוא מרגיש שמתכוונים אליו.

כאמור הבעל שם טוב לא ניסה לגרום לאנשים לקיים יותר מצוות או להקפיד על סעיף כזה או כזה בשולחן ערוך, אלא להיות בבחינת "וְחִי בָהֶם". היו אמנם הלכות ומנהגים מסוימים שהחסידיים היו אלה שהתחילו לנהוג בהם; אלא שגם כאן מדובר על הלכות ומנהגים שמופיעים בספרים הקדושים הרבה לפני זמנם של החסידיים. העניין הוא שעד אז נהגו בהם בדיוק כמו בהוראות בטיחות או חוקי נהיגה שאף אחד לא מציית להם. גם בתחום הזה הבעל שם טוב בסך הכול אמר: "יהודים, מה דעתכם שניקח את היהדות ברצינות?"

לא מדובר על עניינים עליונים שמופיעים רק בספרי יראים, אלא על הלכות ומנהגים שרבים מהם מופיעים בשולחן ערוך. לשם הדוגמה: ההלכה שלפני התפילה צריך לחגור אבנט, מה שקרוי 'גארטל' לא כתובה רק בספרי יראים; היא כתובה במפורש בשולחן ערוך (או"ח צא), והיא מחייבת כל יהודי באשר הוא, בין אם הוא חסיד או מתנגד, יקה או הונגרי. למרות שההלכה הזו, כאמור, הייתה כתובה כבר בשולחן ערוך, יהודים לא נהגו בה, ורק כשבאו החסידיים, הם התחילו לחגור גארטל. ההבדל בין החסידיים ובין קודמיהם היה שכשחסיד ראה שכתוב שצריך לעשות דבר מסוים, הוא אמר לעצמו: אולי זה מדבר אליי? ואם כשכתוב שצריך לחגור גארטל זה פונה אליי, אני אחגור גארטל. כך התחיל

אדם יכול לדעת שיש תרי"ג מצוות ואולי אלפי אלפים של הלכות מפורטות, ועדיין להרגיש שהן לא נוגעות לו. ברגע שאדם מגיע למסקנה שהדברים דווקא נוגעים לו הוא מתחיל לחשוב שאולי הם נאמרו ברצינות. הבעל שם טוב לא חידש כלום חוץ מדבר אחד: צריך ללמוד ולעשות את הדברים האלה ברצינות.

למה לדבר בלשון בוטה?

הנקודה הזו מופיעה בתנ"ך הרבה פעמים. היא גם יכולה להסביר תופעה תמוהה בספר יחזקאל. מי שלומד את ספר יחזקאל יכול לראות שיש בו הרבה יותר ביטויים גסים מאשר בכל מקום אחר בתנ"ך, עד כדי כך שיש פרקים ביחזקאל שהמורים בבתי הספר דואגים לדלג עליהם. במשך הרבה זמן תהיתי מה ראה יחזקאל הכהן הסופר לדבר דווקא בלשון כל כך בוטה.

מסתבר שכשיחזקאל דיבר, אנשים באו לשמוע אותו, משום שהדברים היו בעיניהם כשיר של משורר "יפה קול ומטב גִּן" (יחזקאל לג, לב). הם בוודאי אמרו אחד לשני: "יחזקאל מדבר היום בשעה שמונה בערב. חייבים לבוא! איך יחזקאל מדבר! העברית שלו. איזו דיקציה. איך הוא עושה בידיים... אתה לא יכול להחמיץ את זה!". כך כולם באו לשמוע את יחזקאל ונהנו מכל רגע. אמנם יחזקאל אמר גם כמה דברים רציניים, אבל את הדברים האלה

הקהל לא היה מעוניין לשמוע, בדיוק כמו שהקהל לא לומד מוסר מ'אותלו ומ'המלך ליר'. הקהל נהנה, חזר עייף אך מאושר לביתו, ואנשים בוודאי גם היו מספרים אחד לשני: "הנביא יחזקאל היה היום ממש למעלה מהמשוער! איזו דרשה הוא אמר! נפלא, פשוט נפלא!".

כדי לעצור את ההתייחסות הזו, יחזקאל דיבר אליהם במילים גסות, כך שהם לא יוכלו לקבל את דבריו באותה הרגשה נעימה שהוא מדבר כל כך יפה. הוא רצה לזעזע אותם. האם אנשים באמת הזדעזעו? לא בטוח. אבל אופן הדיבור שלו וגם השפה הקשה שהוא בחר לדבר בה נבעו בדיוק מהנקודה הזו.

בעבר, לפחות בצבא, היה דבר כזה - היו אומרים לבן אדם משהו, והוא באמת שמע. עכשיו גם מהצבא זה כבר יצא. פעם סמל יכול היה לבוא ולומר לחייל דברים בוטים וחריפים, ולפעמים זה גם היה נכנס פנימה. היום לכל חייל יש פלאפון, ועם כל דבר שהוא שומע הוא הולך ישר לאימא שלו. לכן הסמל לא יכול להגיד לו דברים כאלה, והחייל באמת לא לומד שום דבר.

כשלוקחים את הדברים ברצינות

בראשית דרכה של החסידות היו בה אנשים מסוגים שונים, חלקם בעלי מדרגה וחלקם אנשים פשוטים, וזה אולי

לגבי תפילה כמו 'מודה אני' שאין בה לא שמות קדושים ולא שום דבר מיוחד. כשמישהו אומר 'מודה אני' ומתכוון למה שהוא אומר, הוא לא יכול להישאר אחר כך אותו אדם. אלא שבדרך כלל המודה אני יוצא אוטומטית מהפה, בלי שום כוונה, ולכן זה לא עושה לאדם שום דבר.

גם כשאברהם אבינו בא לעולם והתחיל לקרוא בשם ה', אנשים כבר ידעו את הדברים שהוא אומר, אבל אף אחד לא התכוון לכך ברצינות. הם אמרו: "טוב, שמענו את זה כבר. גם הסבים שלנו אמרו כך. לא צריך לשים לב לדברים הללו". ופתאום בא אדם, שאולי היה ילד לא ממושמע, והחליט לקחת את הדברים הללו ברצינות. וברגע שהוא עשה זאת, הוא שינה את דעתו ואת אורח החיים שלו, וכל העולם שלו השתנה לגמרי.

החווייה הזו יכולה לקרות בכל מיני תחומים. למשל כשאדם מקבל הוראות מהרופא, השאלה החשובה היא אם הוא מתייחס אליהן ברצינות. אספר לכם סיפור קטן שקשור לעניין: לפני שנים רבות ישבתי עם פרופסור לרפואה, שהיה הרופא של כל העילית של מדינת ישראל, וכשהוא ערך לי בדיקה רפואית, שאלתי אותו: "למה אתה רופא כל כך מפורסם?" הוא בהחלט היה יכול לענות לי שזה משום שהוא הרופא הכי טוב בארץ, אבל זה לא מה שהוא ענה. הוא אמר: "אני רופא לב. יש בארץ עוד רופאי לב שהם בוודאי לא גרועים ממני, יש גם כאלה שהם בוודאי טובים ממני. מה

הדבר המרכזי שהבעל שם טוב אמר להם: קח את זה ברצינות. יש לכם מספיק תורה ומספיק חוכמה ומספיק יראת שמים. השאלה היא אם אתם לוקחים אותם ברצינות. אם אתם לא לוקחים אותם ברצינות, שום דבר לא יקרה; ואם כן תיקחו אותם ברצינות, משהו יכול לקרות. נכון שבספרים הגדולים של החסידות התיאור הזה לא מופיע, ואף על פי כן, זה מה שקרה בתחילתה של החסידות; החסידים הקטנים והגדולים הגיעו למסקנה הזו: כלנו קוראים יותר מדי ספרים, יודעים יותר מדי וחושבים יותר מדי, ושום דבר מהדברים האלה לא עושה רושם משום שאנחנו לא לוקחים אותם ברצינות.

ברגע שאדם עובר את השינוי הקטן הזה ומבין שמתכוונים לכל הדברים הללו ברצינות - החוויה שלו שונה לגמרי. כמו אדם שנוהג במכונית ובלוח מולו מהבהבים כל מיני סימני אזהרה; כל זמן שהוא לא שם לב לכך, הוא ממשיך לשבת ולנהוג כאילו לא קרה דבר. ברגע שהוא מתחיל להבין שאם הפנס האדום מהבהב, זה רציני, ואולי זה אומר שעוד רגע המנוע יישרף - הוא עובר חוויה אחרת לגמרי. ועל החוויה הזאת אני מדבר, על ההרגשה שכל הדברים שאנחנו מדברים עליהם - אנחנו מתכוונים אליהם ברצינות.

ההשפעה שיכולה להיות לדברים אם רק לוקחים אותם ברצינות, נכונה גם ביחס לדברים מאוד פשוטים. היא נכונה אפילו

לא טוב. הוא לא הצליח לרפא אותי. לעומת זאת, כשאני מטפל במטופל כזה אני אומר לו: 'אתה צריך לנוח שלושה שבועות, ואם לא, אני ערב לך שעוד חצי שנה אתה מת'. הוא כמובן שומע בקולי. הוא מבריא, וכך אני מקבל שם טוב".

אותו הדבר בדיוק נכון גם לגבי כל הספרים הקדושים: ככל שאדם מקבל את הדברים יותר ברצינות, כך גדל הסיכוי שהם ישפיעו עליו. אדם "פרימיטיבי" חושב, למשל, שאם הוא יאכל משהו בלי ברכה, תרד אבן מהתקרה ותשבור לו את הראש, ולכן הוא מברך. לעומת זאת, אדם שמתייחס לעצמו בתור חכם ובבון, כבר לא מפחד שתדל לו אבן על הראש, וממילא פעם הוא מברך ופעם לא.

את הנקודה הזו הבעל שם טוב ניסה להדביק לאנשים: הוא הסתובב ממקום למקום ופגש אנשים, שחלקם היו פשוטים מאוד וחלקם חכמים, והוא אמר לחכמים כמו שהוא אמר לפשוטים: "תדעו לכם: אלה הדברים, והם רציניים".

החידוש של בעל התניא הדרישה הבסיסית של החסידות

בח"י אלול, באותו יום שבו נולד הבעל שם טוב, נולד גם בעל התניא. המסר של בעל התניא דומה למסר של הבעש"ט, אבל הוא פחות ראשוני, פחות גולמי ופחות בסיסי. הוא בא כקומה נוספת על גבי הדרישה של הבסיסית של החסידות בכללה.

ההבדל ביני לבינם? כשבא אליהם שר או פקיד גבוה במדינה שעבר התקף לב, הם אומרים לו: 'אתה עברת התקף לב, ולכן אתה צריך עכשיו לנוח תקופה מסוימת לפני שתחזור לעבודה. אחרי מנוחה של

כשמישהו אומר 'מודה
אני' ומתכוון למה
שהוא אומר, הוא לא
יכול להישאר אחר
כך אותו אדם. אלא
שבדרך כלל ה'מודה
אני' יוצא אוטומטית
מהפה, בלי שום כוונה,
ולכן זה לא עושה
לאדם שום דבר

כמה שבועות אולי תוכל לחזור לאט לאט לעבודה'. ואז השר, שאמנם עבר התקף לב, אבל עכשיו הוא כבר מרגיש טוב, ונוסף לכך יש לו המון עבודה, חוזר לעבודה מהר. וכיוון ששום דבר לא קורה לו, הוא מוסיף לעצמו עוד עבודה, כך שהוא לא ממש מחלים. אחרי זמן יש סיכוי טוב שהוא יקבל עוד התקף, וכשהוא קורה, הוא אומר: הרופא הזה הוא רופא

שרגשות הלב שלו היום לא חקלאיים - זה לא יעלה ולא יוריד. באותו אופן, בחור ישיבה צריך לשבת וללמוד, והוא צריך לעשות את זה ברצינות; לא כדי שהוא יוכל לעבור ביקורת כזו או אחרת או כדי לקבל תעודה כלשהי, אלא ללמוד כך שהוא בסוף באמת ידע משהו, שהוא יקנה דעת. גם בחור שיכול לומר שהוא למד מסכת אחת או שתיים, צריך לשאול את עצמו כמה הוא מבין, כמה הוא יודע, כמה הוא זוכר. זהו הבסיס - כשעושים דברים צריך לעשות אותם ברצינות. זהו עניין של החלטה ושל עשייה.

אלא שגם כשאדם עומד בדרישה הבסיסית הזו, עלולה להתעורר בעיה אחרת. הבעיה היא שהרבה פעמים אדם מנסה להשוות את עצמו לשכן שלו. הוא שואל את עצמו, למשל, אם החברותא שלו או הבחור שליידו לומד יותר ממנו, ומכיוון שיש סיכוי סביר שלא, הוא מרגיש שהוא מילא את חובתו. לאמיתו של דבר השוואה כזו לא פוטרת אותו בכלל. תארו לכם, למשל, שמודיעים לאדם שהוא חולה באיזו מחלה, והרופאים אומרים לו: "אתה צריך לקחת כדורים מסוימים פעמיים בכל יום, בבוקר ובערב". ברור שבכלל לא משנה לאותו חולה מה השכן שלו עושה; הוא לוקח את הכדורים בבוקר ובערב משום שהוא יודע שאם הוא לא ייקח אותם, הוא משחק בחיים שלו. באותו אופן, בציווי "וְהִגִּיתָ בּוֹ יוֹמָם וְלַיְלָה" כל אחד מחויב בפני עצמו, בלי קשר לשאלה כמה השכן לומד. מי שפוטט את עצמו בגלל השכן, מרמה את

הדרישה הבסיסית של החסידות מהאדם היא דרישה מעשית: מי שקיבל על עצמו לעשות דברים כלשהם, צריך לעשות אותם ברצינות ולא להסתפק בכוונת הלב, בנענוע הרגליים או בזעזוע העיניים. כשם שמי שיש לו עבודה צריך לקום ולעבוד, ומי שיש לו ילד קטן צריך להאכיל אותו, ומי שהוא בחור ישיבה צריך לקום וללמוד. כך גם מופיע בגמרא (ב"ק לא) ש"האי מאן דבעי למיהוי חסידא - לקיים מילי דנזיקין" או "מילי דאבות" או "מילי דברכות". כלומר מי שרוצה להיות חסיד - שיקיים את הדברים של מסכת נזיקין או את הדברים שנאמרו במסכת אבות או את הדברים שנידונים במסכת ברכות. פירושו של דבר הוא שמי שרוצה להיות חסיד צריך **לעשות**. לא כתוב: יחגור גארטל ויגיד "יצמח פורקניה"; הרי מהדברים האלה אף אחד לא נעשה חסיד. אדם שרוצה להיות חסיד צריך לקבל על עצמו דברים ולעשות אותם. לפעמים הוא עושה דברים ששייכים לכל התחומים הללו, ולפעמים הוא מתחיל להיזהר בתחום אחד. זה עלול להיות קשה. לקבל על עצמך לא להזיק לשכנים, זה לפעמים יותר קשה מלדקדק בתפילות. אם אתה בכל זאת רוצה להיזהר ולהתנהג כמו בן אדם, אתה צריך לכפוף את היצר.

היכולת הבסיסית להחליט ולבצע היא יכולת חשובה; באופן הכי פשוט, מי שצריך לטפל בגינה שלו יודע שהוא צריך לעבד כך וכך מטרים היום וכך וכך מטרים מחר. אם הוא ימצא לעצמו תירוצים - למשל

עצמו. מי שמרגיש שהלימוד שלו בסדר משום שהוא לא יותר גרוע מאחרים, אולי יוכל לישון בשקט, אבל זה כמובן לא מספיק.

הדרישה לתודעה ערה

הדרישה הבסיסית
של החסידות מהאדם
היא דרישה מעשית:
מי שקיבל על עצמו
לעשות דברים כלשהם,
צריך לעשות אותם
ברצינות ולא להסתפק
בכוונת הלב, בנענוע
הרגליים או בזעזוע
העיניים.

כנגד הבעיה הזו בעל התניא העמיק והוסיף, על גבי הקומה הבסיסית של המעשה, את הקומה של התודעה. על גבי הדרישה לעשייה, בעל התניא הוסיף דרישה לתודעה ערה.

אדם שמנסה לצאת ידי חובה עלול לומר לעצמו: טוב. עשיתי כך וכך דברים; אשתי לא מתקוטטת איתי; ההורים לא זורקים צלחות על הראש שלי; החיים הם פחות או יותר כסדרם; אז הכול בסדר. הרי אחרים לא לומדים בכלל, ואני בכל זאת לומד קצת. אשרי חלקי. כנגד הרגשת נוחות כזו בעל התניא מעמיד את השאלות של התודעה: מה היחס של אדם לחובות הללו? איך הוא בונה את עצמו ואת האישיות שלו? מהי בעצם חובתו? ומאותו רגע, למעשה, זו כבר לא שאלה של יציאה ידי חובה פשוטה משום שגם אם לצאת ידי חובת השכן תמיד אפשר, ולצאת ידי חובת האישה אפשר לעיתים קרובות, לצאת ידי חובת הקדוש ברוך הוא כנראה שאי אפשר. השאלה היא כבר לא איך לצאת ידי חובה, אלא מהי בעצם חובתי. איך למלא את החובה, ומה היחס שלי לחובה הזאת.

השאלה על היחס שלי לחובה היא הרבה יותר מושכלת. אחרי שאדם עושה דבר, והוא מרוצה מעצמו, וכבר נוח לו, הוא מתחיל לחשוב: אז זהו זה? זה מה שהייתי צריך לעשות? זה מה שרציתי? זה מה שחלמתי להיות?

בספר התניא אין דרישות טכניות חמורות יותר מבכל ספר אחר, אלא רק העמדה של הרקע לדרישות הללו בצורה הרבה יותר חריפה מהדרך שבה הן מוצגות במקומות אחרים. הוא לא שואל את האדם אם הוא יצא ידי חובה, אלא אם בתוך המלחמה הפנימית שלו הוא הצליח

להגיע למקסימום שהוא מסוגל.

עובד? - התירוצים לא מועילים בכלל.

הצרות של ח"י אלול

הרבה אנשים מרוצים מעצמם ומהמשפחה שלהם. הם מרגישים שהכול נוח: יש להם פוך מלפנים ומאחור וקצת צמר גפן מהצדדים. מה קורה כשאין להם את כל אלה, כשהם מתחילים לשאול את עצמם שאלות? הן עלולות לעורר אי נוחות בינם לבין עצמם וגם מול המשפחה שלהם.

השאלות הללו, מצד אחד, עושות את החיים קשים יותר, אבל מצד שני, בגללן בסופו של דבר החיים טובים יותר. בעולם הזה מי ששואל שאלות כאלה מרגיש שהכול לא בסדר, אבל בסוף, כשהוא יגיע לעולם הבא, ישלחו אותו לגן עדן. לעומת זאת, מי שחי בעולם הזה בתחושה שהוא מילא את חובתו, ושהכול בסדר, לא ייכנס לגן עדן. בכניסה לגן עדן יעמוד מלאך קטן, וכשיגיע אדם עם פתק שהוא יצא זכאי, ושיש לו זכות כניסה, המלאך ישאל אותו: "האם עשית מה שהיית יכול לעשות?" אם יתברר שלא, המלאך יאמר לו: "אולי תלך לכיתה א' ותתחיל ללמוד מההתחלה? אולי קיבלת ציון 56, שזה מספיק בשבילך לעבור בקושי, אבל איך אתה בתור בן אדם? זה לא מספיק בכלל. אתה צריך לעשות יותר." התירוצים טובים בשביל המשטרה, אבל כשאדם עומד מול בעיות אמיתיות - למה דבר מסוים שעשיתי ריק? למה הוא לא

ח"י אלול הוא לא יום של עצבות ושל מרה שחורה. לפעמים טוב לאדם לקבל מכה בחלק האחורי של הגוף. ברגע הראשון שהוא מקבל את המכה הזו הוא אולי משפשף את האחוריים ואומר: אוי אוי אוי, אבל אחר כך הוא מבין שהוא כבר לא באותו מקום שבו הוא היה. הוא יושב בתוך העולם המצומצם שלו כבר עשר שנים, ועכשיו מישהו נתן לו בעיטה. זה היה מאוד לא נעים, מאוד לא יפה ומאוד לא מכובד, אבל עכשיו הוא יצא מעצמו. בח"י אלול מנסים לתת את הבעיטה הזו לכל אחד ואחד מאיתנו בשביל שנפרוץ את הגבולות המצומצמים של התודעה שלנו.

ספר התניא דורש מן האדם להוסיף לעצמו עוד צרות: בנוסף להחלטה שכבר החלטת, בנוסף לכך וכך דברים שעשית, מהי התודעה שלך? איך אתה מתייחס לזה? זה עוד עולם שלם של הרבה צרות וקשיים. את ח"י אלול אנחנו חוגגים כדי שאדם לפחות ייזכר בצרות הללו.

לחיים!

ימי הרחמים והסליחות

”

בסליחות אני פתאום אומר: אחרי שנים שאנחנו חיים עם הקב"ה חיי צוותא, עם עליות וירידות ואפילו לפעמים עם דברים שלא צריכים לקרות, ממש כמו בחיי נישואין שהבעל או האישה הולכים למקומות שלא צריכים ללכת אליהן. אבל מעבר לבעיות האלה, איפה האהבה? זה לא שיש חלילה שנאה או איבה או חוסר אפשרות לשאת את השני אלא פשוט: האהבה כרגש חי לא קיימת יותר. לפעמים, וזה קורה לא מעט, זוגות נפרדים לא בגלל סעיף כזה או אחר אלא בגלל החוויה, בגלל ההרגשה שהקשר לא קיים. אדם יכול לקום בבוקר באיזשהו שלב ולהגיד בעצם, מה לי פה? אני עושה את כל מה שצריך לעשות, ועושים לי את כל מה שצריך לעשות ואין לי תרעומת, האטריות היו בסדר גמור. אבל בשביל זה אני חי?

בסליחות, אנחנו מבקשים מחילה על העניין הזה. אנחנו לא מדברים על זה שלא גטלתי ידיים בכוונה. או שפספסתי תפילת מנחה, אנחנו מדברים על העניין העיקרי: אנחנו הרי חיים כאילו ביחד, אנחנו כל הזמן חיים ביחד, ואיפה האהבה, לאן הלכה האהבה?

תראו, אנחנו עם הקב"ה, אנו בקשר כל כך הרבה שנים, ועל הקשר הזה עומדת השאלה, איפה קיים הקשר הזה, איפה נמצא הדבר הזה? הרי בשביל המצב כעת, בשביל להיות ככה עם הקב"ה לא היינו צריכים להתחתן...

אפשר להפסיק לאהוב את הקב"ה גם כשאני בן חמש עשרה, אם היה לי בכלל איזה רגש אז הרגש הזה דעך ועכשיו אנחנו ממשיכים לחיות יחד. אני מבקר אצלו והוא מבקר אצלי. אנחנו מדי פעם נמצאים ביחד אבל אין שום הרגשה שום חוויה שום עניין משותף. זה בדיוק העניין הזה של מה שאנחנו עושים בסליחות. אנחנו באים בבוקר, ובעיקר מדברים על סליחות, אנחנו אומרים לקב"ה: אולי עכשיו זה זמן טוב שבו אנחנו יכולים לחדש את מערכת היחסים שלנו?

”

(שיחת הכנה לסליחות, לפני יום כיפור תש"ע)

לעשות סליחות

**שיחת הכנה לסליחות, מוצאי מנוחה תשע"ו
בבית כנסת האיטלקי, מתוך ספר חדש על חגי
תשרי שעתיד לראות אור בעז"ה**

הימים שלפני ימי הדין

ימי הסליחות הם ימים מיוחדים: אלו ימים שלפני ראש השנה. האשכנזים מתחילים להגיד סליחות כמה ימים לפני ראש השנה, והספרדים מתחילים בראש חודש אלול.

מה המקום הרוחני שבו אנחנו עומדים בימים הללו? מהו ה"אוויר" של הסליחות? ראש השנה הוא חג גדול, אבל הוא איננו זמן של סליחות. ראש השנה, וכל עשרת ימי תשובה, הם ימים נוראים; לאו דווקא במובן של ימים מפחידים אלא של ימים מאוימים, ימים של משפט. במשך עשרת הימים הללו אנחנו מדברים על "המלך הקדוש", על 'המלכות' ועל 'המשפט', והאלמנטים הללו הם אחרים לגמרי מהסליחות.

אמנם, אנחנו מדברים בימים הללו גם על צדקה וחסד, על רחמים ותחנונים, ואולם כל אלה הם חלק מהדיבור על המשפט. בגמרא מדובר על ר' חנינא בן דוסא וחבריו שהם "הרחוקים מצדקה", ש"כל העולם כולו נזוין בצדקה והם נזוין בזרוע". כל בני העולם באים לקדוש ברוך הוא ומבקשים צדקה: חטאנו, עווינו, פשענו, עשה עמנו צדקה וחסד - ר' חנינא בן דוסא וחבריו הם 'הרחוקים מצדקה', הם יכולים לבוא לקדוש ברוך הוא ולהגיד: מגיע לנו! אדם כמו ר' חנינא בן דוסא, שאין לו שום דבר בעולם הזה וכל מה שיש לו זה בעולם העליון, ומה שהוא אוכל זה כמה חרובים - יכול לבוא לקדוש ברוך הוא ולהגיד: אני לא בא בצדקה, אני בא בזרוע. אנחנו, בדרך כלל, באים אל הקדוש ברוך הוא ברחמים ותחנונים... ולכן גם בימים הללו, שהם ימי דין ומשפט, אנחנו מזכירים את הצדקה.

גם כשאנחנו מבקשים בימים הללו בקשות שונות, אנחנו מבקשים לא רק בתור בני העולם, אלא גם בתור נתינים של הקדוש ברוך הוא, משום שאחרי הכל הוא בעל הבית שלנו. בין אם אנחנו רוצים או לא רוצים, בין אם בעטנו או לא בעטנו, אם פישלנו

בעבודה ואפילו אם עשינו דברים יותר גרועים - אנחנו בסך הכל נתינים. הלא פעמים רבות אנחנו באים לקדוש ברוך הוא ואומרים לו: אנחנו הבנים שלך, בין שאנחנו עושים דברים טובים ובין שאנחנו עושים דברים רעים. יש בוודאי בנים שאתה מתפאר בהם, ויש גם "זרע מרעים בנים משחיתים" - ובכל זאת אנחנו בנים. באותו אופן אנחנו באים לקדוש ברוך הוא בימי הדין כנתינים שלו ואומרים: עשינו כך וכך, אז מה אתה תעשה? תהרוג אותנו?! יכול להיות שמגיעות לנו מכות, אבל אין לנו כוח לסבול את המכות האלה אפילו כשהן ברחמים, אין לנו כוח לסבול צרות גם כשהן ביד רכה. בימי הדין של עשרת ימי תשובה אנחנו באים ומבקשים בקשות בתור נתינים, משום שבימים הללו הקדוש ברוך הוא הוא "המלך המשפט".

בין תשלומים לסליחה

לפני ימי הדין, אנחנו מתחילים באמירת "סליחות". האמירה הזו עצמה היא אמירה מיוחדת, זו לא תפילה רגילה. התפילות הללו שנאמרות לפני ראש השנה, שהן תפילות הכנה לראש השנה, נקראות בכל מקומות ישראל "סליחות" - שם שהוא עצמו שם מוזר. מה העניין של סליחות? יש תחנונים, יש בקשות, יש בכיות, יש צעקות ויש גם טענות - ומעבר לכל אלה יש סליחות. בסליחות אין כמעט דברים מרעיישים: התפילות הללו, בין שאומרים אותן שלושים יום או שבעה ימים, הן תפילות הרבה יותר רכות.

המונח "סליחה" מופיע גם בספרי ההלכה. יש חובות - מה אדם חייב לעשות, מה הוא חייב לתת ומה הוא חייב לשלם. אדם שהזיק או שפגע בחבירו - החוק קובע כל מיני חובות והתחייבות שהוא חייב לעשות, לתת או לשלם. אבל יש דבר נוסף, שהוא אמנם לא כתוב בתורה אלא בדברי חכמים: אחרי התשלומים והפיצויים אדם צריך גם לבקש סליחה. לפיצויים ולתשלומים יש הגדרות שאותם קובע בית הדין: אתה, הנאשם, עשית כך וכך, הזקת בתור שור המזיק או בתור הבער, בתור חובל או כל אופן אחר, ולכן אתה צריך לשלם - עם קנס או בלי קנס, ארבעתיים או פי חמש. ואחרי כל התשלומים הללו, יש דבר אחר, שאותו בית הדין אמנם יכול להגיד לנאשם, אבל הוא לא יכול לחייב אותו: ראוי שאתה, הנאשם, תבקש סליחה ממי שפגעת בו. גם אדם שגנב לחבירו את השור ושילם לו פי חמש, גם הוא מחויב לאחר מכן לבקש סליחה, משום שהתשלומים והסליחה הם שני עניינים שונים.

בעצם, על מה אנחנו מדברים בתפילה הזו, ב"סליחות"? על מה ההתעוררות שלנו, כעת? ההתעוררות שלנו היא לבקש סליחה. אנחנו לא מתעלמים מהבעיות שלנו,

אנחנו מזכירים אותם גם בתוך הסליחות. אמנם אנחנו לא פורטים את כל העבירות שלנו, משום שאין לנו כח לכך, בוודאי לא כשאנחנו מתפללים ביחד, בצוותא, אנחנו עוברים על כל הרשימה - אשמנו, בגדנו, וכו', שכמו שאמר הרבי מוורקא: היודי הוא לפי סדר הא' ב' - מתחיל בא' ונגמר בת' - משום שאם זה לא היה כך, היינו יכולים להמשיך עוד ועוד בלי לסיים. אבל מעבר לרשימה הזו, אנחנו בסך הכל מבקשים סליחה מהקדוש ברוך הוא, בין שאנחנו אומרים זאת בפירוש או שהבקשה הזו נמצאת בין העמודים של הסליחות. אנחנו אומרים לקדוש ברוך הוא: הסתכל עלינו, אנחנו עומדים לפניך ככלי מלא בושה וכלימה; מה עשינו, איך אנחנו נראים, ועדיין אנחנו מבקשים: סלח.

בואו נעשה סליחות

בסליחות נכלל גם דבר נוסף, אף על פי שאנחנו לא מזכירים אותו בפירוש: אנחנו צריכים לבקש סליחה גם על היחס שלנו אחד כלפי השני. הרי יש לנו עסקים לא רק עם הקב"ה, אלא גם אחד עם השני: עם חברים קרובים ורחוקים, בין בני משפחה ובין איש לאשתו. על כל אלה אנחנו צריכים לומר רשימה ארוכה של סליחות, שלא תמיד יש לנו הזדמנות להגיד אותן לכתובת הנכונה. בשביל זה יש את הסליחות - כדי שאדם יבקש סליחה מאבא שלו, מאמא שלו, מהילד שלו, או מהאישה שלו. זהו עניין נוסף של סליחות.

ויש דבר נוסף. אנחנו קוראים לתפילות הללו 'סליחות', משום שאנחנו מבקשים סליחה מהקדוש ברוך הוא. אלא שאנחנו יודעים שכל מה שאנחנו עושים, הקדוש ברוך הוא עושה כנגדנו. כמו שכתוב לעניין תפילין, שכשם שאנחנו מניחים תפילין כך הקב"ה מניח תפילין, וכשם שאנחנו מזכירים אותו ומייחדים אותו בתפילין שלנו, כך הוא מזכיר אותנו ומייחד אותנו בתפילין שלו. בתפילין שלנו כתוב "שמע ישראל ה' אלוהינו ה' אחד", ובתפילין שלו כתוב "מי כעמך ישראל גוי אחד בארץ". זהו קשר ייחודי בינינו - נוסף לכל שאר הקשרים: "פארו עלי ופארי עליו" - התפילין שלו נמצאים אצלי, והתפילין שלי נמצאים אצלו.

ה"סליחות" הן הזדמנות שבה כולם יכולים לומר "סליחה" - ואולי גם הקדוש ברוך הוא אומר בהזדמנות הזו "סליחה".. וכשם שאנחנו מצפים ל"סלחתי" שלו, אולי גם אנחנו צריכים להגיד לו "סלחתי".

גם אם אנחנו לא יכולים לתבוע מהקדוש ברוך הוא את בקשת הסליחה הזו, אנחנו יכולים בכל זאת להגיד לו: ראה, במשך השנה גם אנחנו קיבלנו קצת מכות; יש כאלה

שקיבלו מכות גדולות, יש כאלה שקיבלו מכות כואבות, יש כאלה שקיבלו סתם מכות קטנות. יש לנו כל מיני חשבונות גדולים וקטנים. והסליחות הן הזדמנות שבהן כולם מבקשים סליחה. אולי כמו שכולנו אומרים סליחות גם אתה, הקדוש ברוך הוא, תגיד קצת סליחות.

כאמור, כשאנחנו מבקשים סליחה אנחנו לא עושים את החשבונות ולא סופרים את העוונות; ובכל זאת, אדם נתן מכות וקיבל מכות, ולפני שהצדדים מתחילים בכלל לעשות משא ומתן, כל אחד מהצדדים אומר לשני: סלח לי על מה שהצקתי לך. גם בנוגע לכל מיני צרות, קטנות וגדולות, שהקדוש ברוך הוא עשה לנו - אין לנו זמן כרגע לעשות רשימה, אנחנו בסך הכל משכימים ועושים סליחות. הרי אנחנו כולנו מנסים לא להיכנס עכשיו לדין, לפירוט של הבעיות ושל הייסורים שלנו, אלא רק מדברים על סליחות. אנחנו אומרים לקדוש ברוך הוא: אתה תסלח לנו, אולי גם אנחנו נסלח לך. ואז, כשגם אתה וגם אנחנו נעשה סליחות, אז אנחנו נוכל להגיד שכולנו ביחד עושים סליחות.

סיום - הכנה לראש השנה

"תמים תהיה" ללמוד לשמוע

מתוך הספר 'חיי עולם', פרשת שופטים

לעצמנו "איש תם" כמין בריה נמוכה, אברך חיוור, בטלן, שיושב באוהל ולא יודע אפילו איך קושרים זנב של חתול, והאברך הזה הוא אבינו זקנו, "ישראל סבא"; אבל ממה שכתוב בתורה, יעקב בכלל לא עושה רושם כזה. בסיפורים על יעקב מצטיירת דמות אחרת לגמרי. יעקב הוא לא בדיוק פשוט ונאיבי, מעין גולם שכל אחד יכול למשוך אותו בזנב ולומר לו: 'תעשה כך וכך'. אדרבה, הגמרא (בבא בתרא קכז) אומרת שכאשר יעקב פוגש את רחל ואומר לה שאחי אביה הוא, הוא אומר לה: "אחוי אני ברמאות"; ובאמת, בסופו של דבר הוא יוצא בשלום מתחת ידיו של לבן.

הגישה של העולם שלנו היא שתמים הוא מישהו שאולי חסר לו משהו בראש, "נאיבי"; אך המשמעות הפשוטה של "תמים תהיה עם ה' אלקיך", ובכלל של התמימות בתורה, עומדת בניגוד לכך. התורה מדברת על תמימות במשמעות

"תמים תהיה עם ה' א-להיך"

תמימות

האות ת' של "תמים" בפסוק "תמים תהיה עם ה' א-להיך" (דברים יח, ג), היא ת' רבתי - מוגדלת. רבי נפתלי מרופשיץ - שידוע היה כמי שמתלוצץ על חשבון עצמו ועוד יותר על חשבון אחרים - אמר פעם, שהסיבה לכך היא שיהיה בתוכה מקום לכולם; שאף אחד לא ירגיש גדול מכדי להיכנס לתוך התמימות הזאת.

מהי הדרישה "תמים תהיה עם ה' א-להיך"? לא כל כך פשוט מיהו האיש התם, ובאיזה מין בן אדם אנחנו עוסקים. הראשון שעליו נאמר התואר הזה הוא יעקב אבינו, שהיה "איש תם ישב אהלים" (בראשית כה, כז), בניגוד לעשו שהיה "איש ציד" (שם). הכינוי "איש תם" כל כך דבק ביעקב אבינו, עד שלרבנו תם, נכדו של רש"י, קראו כך משום ששמו הפרטי היה יעקב. בדרך כלל אנו מתארים

בו הוא נתקל, הוא חייב לשאול: 'ודילמא איפכא?' - 'אולי ההיפך הוא הנכון?' יסוד התמימות נמדד בתגובתו הראשונית של האדם: האם אדם חוסם מיד כל דבר שהוא פוגש, או שמא הוא בא עם נכונות לשמוע ולקבל. אחרי הקבלה הראשונית בוודאי שיש מקום לחקירה ולבדיקה, עיון וחיפוש, ולפעמים באמת מגלים על משהו שהוא איננו ראוי; אך יש להתבונן מהי התגובה הראשונית. על פירושו של רש"י לביטוי "איש תם": "שאיננו חריף לרמות", הסבירו, שאין הכוונה לאדם שאיננו יודע לרמות, ואיננו מבין מהי רמאות; "חריף לרמות" הוא אדם שמחשבתו הראשונה היא איך "לסדר" את הזולת: "לא תאמינו כי לא תִּאָמְנוּ" (ישעיה ז, ט).

במדרש (מכילתא דרשב"י שמות כב), מסופר שכאשר הקב"ה הציע את התורה לישמעאלים, הם שאלו: 'מה כתוב שם?', ואילו ישראל אמרו מיד "נעשה ונשמע". הגמרא (שבת פחב) מביאה את דבריו של "מין" אחד: "עם פזיז, שהקדמתם פיכם לאוזניכם [כשאמרתם "נעשה ונשמע"]", והשיב לו רבא: "אנו, שהולכים אנו בשלמות, כתוב בנו: "תָּמַת ישרים תנחם" (משלי יא, ג); אתם, ההולכים בעלילה, כתוב בכם: "וסלף בוגדים ישדם" (שם)". זוהי בדיוק הנקודה עליה עומדת התמימות - האם המשפט הראשון שאומרים הוא "נעשה ונשמע", או שקודם לכן שואלים 'מה כתוב שם?' האם זה אומר שליהודים יותר קל לקיים את התורה מאשר היה לישמעאלים או לאדומים? ניתן לומר כמעט להפך: לישמעאלים יש אמנם בעיה עם "לא תנאף", לאדומים יש בעיה עם "לא

של שלמות: האדם התמים, בתמצית העניין, הוא האדם השלם. ניתן לראות זאת בעזרת ההקשר של הפסוק. משה אומר לעם ישראל: 'כשאתם רוצים לדעת מה העתיד, אל תהיו ככל העמים האחרים ש"אל מעוננים ואל קוסמים ישמעו", אלא "תמים תהיה עם ה' אלוקיך" - תהיו איתו בשלמות'. יש אנשים שאת מה שהם לא יכולים לראות בִּרְשׁוֹת, הם יוצאים קצת החוצה כדי להציץ בגניבה; שאול המלך, למשל, אמר: 'אם אני לא יכול לדעת את העתיד, לא באורים ותומים ולא בנביאים, אז אני יוצא החוצה והולך לשמוע את בעלת האוב'. בשביל לראות משהו שמעניין אותי, שמסקרן אותי, שחשוב לי, אני יוצא החוצה להציץ. "תמים תהיה עם ה' אלוקיך" פירושו, במובן הזה - שלם תהיה איתו; באותו האופן בו מתארים חמור ושכם את בני ישראל באזני בני עירם (בראשית לד, כא): "האנשים האלה שלמים הם אתנו". "להיות שלם" עם ה' אלוקיך, פירושו להיות בשלמות בתוך נחלתו של הקב"ה, ולא לצאת החוצה להציץ מה יהיה, כמה יהיה או באיזה אופן יהיה. בתור שכזאת, התמימות היא באמת דבר פשוט, זוהי פשטותו של אדם הנמצא בתוך שלמות מסוימת.

היכולת לקבל

הבדל נוסף בין האיש שיש לו תום לזה שאין לו תום, הוא בשאלת היכולת לקבל דברים; האם הוא יכול לעמוד אל מול דבר, אדם, רעיון, או עניין, ולקבל אותו למישרין, או שעל כל דבר

הרבה יותר נוח עם הבריות, ואם מישהו מחייך אליו, אז הוא מחייך בחזרה. הבעיה קיימת בעיקר אצל אלה שכבר נתקלו בכל מיני דברים, והם בכל זאת צריכים ללכת בתמימות, וזה לא פשוט. חלק ממה שאנשים לומדים במהלך חייהם, לטוב ולרע, הוא שהעולם הוא מורכב, ולא כל דבר תוכו כבד, ולהפך. ועל אף הצורך להלך בתמימות, גם זו חוויה שצריכים ללמוד: אמנם לא כל מה שנראה דוחה מבחוץ דוחה גם מבפנים, ולא כל מה שנראה מפחיד, באמת צריך להפחיד אותי; אך גם להפך: לא כל דבר יפה הוא באמת יפה כפי שהוא נראה. אלא שלפעמים, לאחר שאדם קלט שאסור לקבל כל דבר בתמימות, הוא כבר לא מסוגל לקבל שום דבר באופן הזה.

יכול להיות שאחרי שאדם הראשון אכל מעץ הדעת, הוא רצה לירוק אותו; משום שמן הסתם הוא גילה תכף ומיד, שיחד עם העונג שבידיעה, בא גם הרבה מאד כאב. הקושי והטרגדיה הם שאחרי שאדם טעם את הפרי, אחרי ליקוק כהוא-זה מעץ הדעת, קשה מאוד לירוק אותו. מסופר על יהודי צדיק, שהגיע לרבו ואמר לו: 'כשאני מתפלל, אני רואה מול עיני אותיות של אש', אז הרבי אומר לו: 'אלה הן אותיות של כוונות האר"י'. אמר היהודי: 'רבי, הייתי מעדיף לא לראות את האותיות האלה, ולהתפלל בכוונה בה הייתי מתפלל קודם לכן'. ענה לו הרבי: 'תדע לך, בשביל ללמוד את כוונות האר"י ובכל זאת לא לראות את האותיות האלה, צריך להיות במדרגה הרבה יותר גבוהה ממה שאתה'.

תרצח"; אבל לעם ישראל יש בעיה עם כל עשרת הדיברות מתחילתם עד סופם. ובכל זאת הגישה של בני ישראל היא: 'הקב"ה נותן לנו את התורה, וקודם כל אנחנו לוקחים אותה; אחר כך אם תהיינה בעיות, נעשה את המאבק, את ההתמודדות ואת החשבונות הפנימיים והחיצוניים'. ההבדל בין ישראל לעמים הוא ההבדל בין התמימות לחקירה. זוהי הנכונות לקבל דבר כמות שהוא, מבלי להרגיש שחובתי הראשונה היא לפרק לו את הידיים ואת הרגליים, להוציא את המנגנון מבפנים ולראות איך זה פועל, ורק אחר כך לחשוב אם אני מקבל אותו.

עולם מורכב

כאשר אדם מאבד את היכולת לראות דבר חדש ולומר: 'אני הולך איתו', בין אם זה קורה לו מצד עצמו, בגלל החברה בה הוא חי או בגלל החינוך שקיבל - הוא נמצא במקום בו יש סם המוות, שמרעיל את כל חייו; הוא לעולם לא יוכל עוד לראות את הדברים בצורה ישרה. וזה קורה לאנשים: הם מגיעים למצב בו הם מניחים שמאחורי כל חיוך מסתתרות מחשבות נבזיות. הם מאבדים את היכולת הפשוטה, כשבאמת יש דבר טוב, להכיר בו ולקבל אותו.

ואולם גם להיות תמים זה קשה. אולי לא בשביל אדם שמעולם לא היו לו אכזבות עם בני אדם; לאדם שאף פעם לא בעטו בו מאחורנית, קל יותר להתייחס לאנשים לפי פרצופיהם, הוא מרגיש את עצמו

מה בכל זאת אפשר לעשות? בשו"ת הריב"ש (קנז) מובא שרבי שמשון מקינון היה אומר: 'אני מתפלל לדעת זה התינוק', כלומר באותה הדעת, באותה התמימות שיש לילד קטן. רבי שמשון מקינון, מחבר "ספר כריתות" על כללי הש"ס, היה "רב גדול מכל בני דורו", כפי שאומר עליו הריב"ש, וגדולתו, בין השאר, הייתה בכך שאחרי כל הדברים שידע וששמע - הוא ידע להתפלל לדעת זה התינוק'.

בימינו יש עבודה בתפילה, שאולי בדורות ראשונים לא הייתה כל כך גזקת; עבודת האדם בתפילה כיום היא לא רק לסלק את הבלבולים - בין אם אדם חושב לקנות אפרוחים או מחשבות זרות אחרות - הבעיה הכי קשה היא, שאדם לא יכול להתייחס לעניין כפי שהוא, אלא חייב, בעל כורחו, לעשות כל מיני ניתוחים בתפילה. כיום, כשאדם רוצה להתכוון, הוא חייב לעשות ניתוחים לשוניים, היסטוריים, פילוסופיים, ואפילו ניתוחים על דרך הסוד או על דרך הנגלה, ולא יכול לקבל את התפילה איך שהיא. הוא לא יכול לשמוע את ברכת "סלח לנו" בפשטות, מבלי לדון האם "מחול לנו" זה לפי כללי הדקדוק או לא, האם זו הצורה הנכונה או לא, ועוד דברים כיוצא באלה.

כשאדם שומע תקיעת שופר, עם כל העניינים שבזה, הוא צריך לזכור את הדבר הפשוט: "אם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו?" (עמוס ג, 1). זמן התקיעה עשוי בשביל החרדה הזו, ובמקום זה אדם יושב ומסתכל כמה זמן נמשכה התקיעה, האם השברים היו בסדר והאם התוקע לא התבלבל בשעת התרועה,

ותקע עשר פעמים ולא תשע. יכול להיות שכאשר היה ילד ושמע תקיעת שופר הייתה זו עבורו אימת הדין ויראת שמים, ואחרי שהוא גדל ועיין בשולחן ערוך, אין לו כבר לא אימת הדין ולא מורא שמים. במקום הצד הפשוט של התקיעות, זה הפך לטכנולוגיה של תקיעות. אני מתאר לעצמי, שגם מול הר סיני היה איזה איש חכם ובנון שעמד ואמר: 'נו, כמה ארוכה הייתה תקיעת השופר הזו?' אני בטוח שהיו שם כמה אנשים יראי שמים, שכששמעו את קול השופר "הולך וחזק" (שמות יט, ט), הם דאגו לספור כמה טרומיטין היו בו.

במובן מסוים, לאחר היתקלות בדברים, אני כבר לא יכול יותר לראות את הדבר השלם, אני לא יכול לראות את התמימות, מפני שאני כל הזמן רואה חלקים מפורקים. הגמרא (ברכות סג, ב) אומרת על הפסוק "הסכת ושמע ישראל" (דברים כז, ט) - "קודם הס, אחר כך כתת"! קודם כל יש שלב של הקשבה, של קבלת הדברים, אחר כך מגיע הזמן לדון בדברים, לנתח, לפרק ולהרכיב אותם. אם אני עוסק רק בניתוח הדברים, מבלי להשאיר את יכולת הקליטה, אין לי יותר שום דבר חי, אלא רק איברים מנותחים.

יכול להיות שרופא העוסק בפתולוגיה, שמנתח אנשים ומוצא בהם פגמים, אולי אחר כך יודע יותר על גוף האדם, אבל יש צד אחד, בו עכשיו הוא יודע פחות - הוא אף פעם לא קיבל דבר שלם, כל מה שיש לו בסך הכל זה איברים מנותחים.

הדברים נכונים לגבי עולם שלם של

בראש השנה איננה לתקוע בשופר, אלא "לשמוע קול שופר", להיות מסוגלים להקשיב ולקבל. ההתחלה שבראש השנה היא משמעותית, מפני שהיא קובעת את כיוון ההתקדמות, ואם אני מתחיל ללכת בזוית לא נכונה, יש סיכוי גבוה יותר שזה ימשיך כך גם הלאה.

בראש השנה, שהוא במובהק יום של תפילה, יש מנהג בישראל לקרוא פרקי תהילים, ורבים קוראים את כל ספר תהילים פעמיים. אחת הסיבות לכך היא, שאם אדם צריך להספיק לקרוא את כל הספר פעמיים, הוא לא יכול לעשות את זה ביחד עם כוונות האר"י, ואפילו לא עם פירוש "דעת מקרא"; הוא נאלץ לקרוא את זה, אולי, כמו שהוא קורא ספר - לקרוא ולהגיב; לפעמים הוא מגיב: 'זה לא יפה', לפעמים הוא מגיב: 'זה בדיוק מה שאני חושב', ולפעמים: 'זה באמת מה שהייתי רוצה להתפלל'.

בוודאי יש יהודים חכמים ויראי שמים שלא יהיה להם זמן לכל הדבר הזה, ולכן גם בתהילים הם לא יגיעו עד פרק קל"א, כי זה כל כך רחוק. אך אני חושב שפרק זה מראה איך להיות עם הקב"ה בתמימות: "שיר המעלות לדוד: ה' לא גבה לבי ולא רמו עיני ולא הלכתי בגדולות ובנפלאות ממני. אם לא שויתי ודוממתי נפשי כגמול עלי אמו כגמול עלי נפשי. יחל ישראל אל ה' מעתה ועד עולם". כשם שתינוק קטן, אפילו הוא כבר גמול, יושב עלי אמו, כך יכול להיות איש גדול וחכם, אחרי כל הידיעה ואחרי כל התיאורים, שגם הוא ישב ככה בתפילה: "כגמול עלי נפשי", אל מול הקב"ה.

דברים, מן הנקודה של האמונה, עד לנקודת התפילה. חלק מהתפילה של האדם, וזה דבר שראוי לתפילה בפני עצמו, היא בקשה לקבל כוח לעשות דבר בתמימות. זהו כשרון שקיים אצלנו בדרך כלל כאשר עושים עבירות, ופחות בשעת עשיית מצוות. כשאדם עובר עבירה, הוא לא שם לב כמה לאווים יש בה, ואיך איסור זה הוא מתועב ומנוול. בשעת מעשה, יש לאדם כשרון לשכוח את הדבר בעצמו, ואיכשהו להיות בתוכו בשלמות. צריך תפילה על הכישרון לעשות גם את המצוות בשלמות, בלי כל החשבונות מסביב.

התחלתי באמרתו של רבי נפתלי מרופשיץ על הת' של "תמים תהיה עם ה' א-להיך", שלפעמים נדמה לי שאני כבר איש גדול; לילדים זה טוב שהם שומעים תקיעת שופר ועיניהם מלאות דמעות, אבל איש גדול כמוני, איש חכם שלמד כל כך הרבה על התקיעות, אני יכול לעשות דבר כזה?! אולם מה שר' נפתלי מרופשיץ אומר זה שאפילו לאיש גדול כזה - יש מקום להיכנס לתוך התמימות, וזה חלק ממה שמוטל עליו לעשות.

שויתי ודוממתי

פרשת שופטים נקראת כל שנה בסמוך לראש השנה, ודרכו של ראש השנה שהוא תמיד מגיע, בין אם אני רוצה ובין אם לא. ביום הגדול הזה, יום הדין ויום הזיכרון, יש צד מסוים של "שויתי, ודוממתי" (תהלים קלא,ב), ואכן, המצווה

‘שפע רב’

גיליון חודשי מתורתו של

הרב עדן אבן-ישראל שטיינזלץ זצ"ל

שפע רב' הוא גיליון חודשי מתורתו ועל תורתו של הרב עדן אבן-ישראל שטיינזלץ. בגיליונות מאמרים, שיחות, קטעים, התוועדויות וסיפורים, שמטרתם לפתוח צוהר לעולמו של הרב; לתורה שהוא לימד, לדרך שהוא סלל, לתביעות שהוא הציב ולחלומות שהוא חלם.

בתורתו, מפעליו ובעצם אישיותו, הרב עדן לימד וחינך דרך חיים יהודית שלמה. דרך של קדושה ושל חיים, של דבקות ושל פתיחות, מחויבות עמוקה לעם היהודי, ומסירות אמתית לקב"ה.

הרב מעולם לא הסתפק במה שפעל, וראה בכל עבודתו ומפעליו רק הקדמה לפעולות גדולות יותר שיש להוציא לפועל בדרך לתיקון השלם.

אנו מקווים שתוכלו למצוא ב'שפע רב' משהו מכל אלו. חלק מהדברים מיועדים לעזור 'לחיות עם הזמן', וחלק מהדברים טובים ומועילים לעבודת ה' שבכל יום. מהם תיאורטיים וגבוהים ומהם מעשיים למדי. חלקם פשוטים וידועים וחלקם חידושים מופלגים. חלקם נוגעים אל הלב, וחלקם מעוררים למחשבה או למעשה. בתקווה שהדברים יכנסו למוח וללב, יאירו ויעוררו.

לתרומה עבור הגיליון

לקבלת גיליון
דיגיטלי חודשי

תקוע

תלמידי הרב שטיינזלץ

מרכז שטיינזלץ
למד את עמי

